

B

Kainuun kyläteemaohjelma 2015 - 2020

Tarja Lukkari ja Kalle Nieminen

Kainuun kyläteemaohjelma 2015-2020

Kajaanin ammattikorkeakoulu Oy

Kajaani University of Applied Sciences

Kainuun kyläteemaohjelma

2015 - 2020

Tarja Lukkari ja Kalle Nieminen

Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B

Raportteja ja selvityksiä 39

Teemaohjelman päivitystyöstä ovat vastanneet:

Lukkari, Tarja, erityisasiantuntija, Kyläteemahanke, Kajaanin ammattikorkeakoulu

Nieminen, Kalle, projektipäällikkö, Kyläteemahanke, Kajaanin ammattikorkeakoulu

Moilanen, Pirjo, projektisihteeri, Kajaanin ammattikorkeakoulu

Karppinen, Veli-Matti, toiminnanjohtaja, Kainuun Nuotta ry

Pikkarainen, Marjatta, toiminnanjohtaja, ProAgria Kainuu / Maa- ja kotitalousnaiset

Kainuun Nuotta ry:n ja ProAgria Kainuu / Maa- ja kotitalousnaiset –organisaation työntekijät

Kyläteemahankkeen ohjausryhmä:

Timo A Säkkinen, Kainuun nahkasaranakansan pääpehtoori, puheenjohtaja

Markku Karjalainen, MTK-Pohjois-Suomi Ry

Jari Pesonen, Kainuun ELY-keskus

Pirjo Oikarinen, Oulujärvi LEADER ry

Pirjo Heikkinen, Elävä Kainuu Leader ry

Tuomo Mikkonen, Suomen metsäkeskus Kainuu

Juha Määttä, Kainuun ELY-keskus, varalla Tarja Moilanen

Pentti Malinen, Kainuun liitto, varalla Helena Aaltonen

Eila Takila, Kainuun Nuotta ry, varalla Veli-Matti Karppinen

Tarja Tervo, ProAgria Kainuu, maa- ja kotitalousnaiset, varalla Marjatta Pikkarainen

Mikko Keränen, Kajaanin ammattikorkeakoulu

Kansikuva:

Tarja Tyni

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin.

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Kainuu

Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 39 / 2015

ISBN 978-952-9853-74-8

ISSN 1458-915X

ESIPUHE

Kainuun kyläteemaohjelma 2015 – 2020 on Kainuun 145 kylän ja kylien kanssa toimivien tahojen yhteinen ohjelma. Ohjelmaan on koottu seitsemän eri painopisteen alle toimenpiteitä, joita toteuttamalla kainuulaisten kylien uskotaan kehittyvän. Visiona on, että maaseudulla/kylillä asumisen, yrittämisen ja työskentelemisen edellytykset ovat taloudellisessa, sosiaalisessa, kulttuurisessa ja ekologisessa mielessä kunnossa.

Ohjelman painopisteitä ovat (1) toimiva infrastruktuuri ja sen hyödyntäminen, (2) (Perus)palvelut, (3) Kylien yritystoiminta ja sen toimintaedellytykset, (4) Yhteisöllisyys, (5) Toiminnallinen, sujuva, turvallinen arki, (6) Ympäristö ja (7) Kulttuuri kylien voimavarana.

Ohjelma on rakennettu tiiviissä yhteistyössä kylien, kuntien ja eri kehittäjä- ja rahoittajatahojen kanssa. Materiaalina on käytetty kunnissa toteutettujen työpajojen materiaaleja, kyläsuunnitelmia, eri tilaisuuksien ja seminaarien materiaaleja, teemapohjaisten työpajojen materiaaleja jne. Erityisen paljon Kainuun kyläteemaohjelman rakentamiseen ovat osallistuneet Kainuun Nuotta ry, ProAgria Kainuu/Maa- ja kotitalousnaiset ja Kainuun Kyläteemahankkeen ohjausryhmä. Ohjelman kirjoittamisesta ovat vastanneet Kyläteemaohjelman koordinaattori Tarja Lukkari, projektipäällikkö Kalle Nieminen ja projektisihteeri Pirjo Moilanen Kajaanin ammattikorkeakoulusta.

Yhteistyö ja verkostoituminen ovat avainsanoja Kyläteemaohjelman toteuttamisessa. Tavoite on kaikille toimijoille yhteinen eli elävät kainuulaiset kylät. Huolehditään kaikki siitä, että ohjelma toteutuu sekä toimenpiteiden että rahoituksen osalta.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 ARVIOINTIA MENNEESTÄ TOIMINNASTA	4
2.1 Hankkeet ja teemakyläsuunnitelmat	4
2.2 Hankkeiden tuloksellisuuden arviointi vuonna 2012	8
3 OHJELMAN TOTEUTTAMINEN	12
3.1 Kylien lukumäärä ja väestö	12
3.2 Palvelut	14
3.3 Infrastrukturi	15
3.3.1 Tiestö	15
3.3.2 Vesi- ja jätevesihuolto	16
3.3.3 Nopeat tieverkot ja sähköiset palvelut	16
3.3.4 Omavaraiset kylät	17
3.4 Ympäristö	18
3.5 Yrittäminen	18
3.6 Vapaa-ajan asukkaat	19
3.7 Turvallisuus kylillä	20
3.8 Työllisyyden ja syrjäytymisen hoito	21
3.9 Yhteisöllisyys	22
3.9.1 Kokoontumistilat	23
3.9.2 Kulttuuri kylien voimavarana	24
3.10 Lähidemokratia	25
3.11 Kylien kehittämistyötä tekevät tahot	27
4 KEHITTÄMISSTRATEGIA	30
4.1 SWOT-analyysi	30
4.2 Kehittämisstrategia 2015 – 2020	31
4.3 Kärkitoimenpiteet painopisteittäin kylien kehittämisessä 2015 – 2020	37
4.3.1 Toimiva infrastrukturi ja sen hyödyntäminen	37
4.3.2 (Perus)palvelut	40
4.3.3 Kylien yritystoiminta ja sen toimintaedellytykset	42
4.3.4 Yhteisöllisyys	45

4.3.5 Toiminnallinen, sujuva, turvallinen arki.....	48
4.3.6 Ympäristö	49
4.3.7 Kulttuuri kylien voimavarana.....	51
5 OHJELMAN TOTEUTTAMINEN.....	52
5.1 Oppiva verkosto.....	52
5.1.1 Käsite.....	52
5.1.2 Tehtävät	52
5.1.3 Organisointi	53
5.1.4 Oppiva verkosto toimintatavan hyödyt	55
5.2 Rahoitus	58

1 Johdanto

Kainuun kyläteemaohjelman 2008 - 2014 toteutusta arvioi ulkopuolinen arvioitsija (TK-Eval) vuonna 2010. Ohjelmaa päivitettiin vuonna 2011, jolloin myös ohjelman painopisteitä vähennettiin. Kainuun kylien tulevaisuustyöpaja, jossa painopisteitä päivitettiin vuoteen 2020, pidettiin 24.8.2012. Vuonna 2014 järjestettiin kaikissa Kainuun kunnissa kylien, kuntien ja eri toimijoiden yhteiset työpajat. Kajaanissa pidettiin työpajat seitsemällä kylällä Kajaanin kylä- ja kaupunginosaohjelman päivityksen yhteydessä. Kajaanin työpajoja olivat vetämässä Kajaanin ammattikorkeakoulu (Kyläteemahanke), Kainuun Nuotta ry, Oulujärvi Leader ry, Kainuun ELY-keskuksen ympäristövastuualue ja Kajaanin kaupunki. Muissa Kainuun kunnissa järjestettiin vastaavalla tavalla yksi työpaja. Näistä työpajoista vastasivat Kajaanin ammattikorkeakoulu (Kyläteemahanke), ProAgria Kainuu/Maa- ja kotitalousnaiset ja Kainuun Nuotta ry.

Aineistona Kainuun kyläteemaohjelman 2015 - 2020 laadinnassa on TK-Evalin arvioinnin ja työpajojen lisäksi käytetty tilastokeskuksen tilastoja, kyläsuunnitelmia, Pirkko Laitisen tekemää selvitystä kylien kehittämishankkeiden tuloksellisuudesta, eri hankkeista saatuja kokemuksia, eri tahojen kanssa käytyjä neuvotteluja sekä Kyläteemahankkeen ohjausryhmältä tulleita kommentteja.

TK-Eval painotti arvioissaan eri toimijoiden – erityisesti luottamushenkilöiden ja yritysten - parempaa sitoutumista sekä verkostojen vahvistamista. Samoin kaivattiin vahvempaa panostusta kehittämistarpeiden hankkeistamiseen ja hankkeiden aktivointiin. Arvioinnissa todettiin myös, että Kyläteemaohjelma omana itsenäisenä ohjelmanaan on tarpeellinen, mikäli keskeisenä painopisteenä jatkossakin on yhteisöllisyyden kehittäminen.

Mielenkiintoinen tutkimuksellinen näkökulma kylätoiminnan tilaan Kainuussa nousi esille Helsingin yliopiston Ruralia instituutin vuonna 2014 julkaisemassa julkaisussa, jossa selvitettiin kylätoiminnan alueellisia eroja Suomessa vuonna 2010. Tutkimuksen mukaan Pohjanmaalta ja Kainuusta löytyivät aktiivisimmat ja toiminnaltaan monipuolisimmat kylätoimintaa harjoittavat yhteisöt. Omaleimaista Kainuun toiminnalle oli runsas kurssi- ja kerhotoiminta sekä kyläsuunnitelmien tai vastaavien laatiminen. Myös asukkaiden palvelutarpeiden kartoittamisessa Kainuu oli ykkösenä (30 % kyläyhteisöistä kartoittaa palvelutarpeita, maassa keskimäärin 22 %). Kainuulaiset kylätoimijat kunnostautuivat myös verkottujina: yhteistyö oli vilkasta mm. muiden yhdistysten, seurakuntien ja metsästysseurojen kanssa. Kainuu oli myös ykkösenä sosiaaliaputoiminnan järjestämisessä esim. vanhuksille, joskin tätä toimintaa harjoitti vain 13 % Kainuun kyläyhdistyksistä (koko maassa keskimäärin 5 % kyläyhdistyksistä). Kainuulaiset kylät erosivat muusta maasta myös siinä, että yliopisto tunnistettiin yhteistyökumppaniksi. Tähän on syynä Oulun yliopiston Kajaanin yksiköiden pitkäjänteinen kylien kehittämistyö vuoden 2013 loppuun saakka.

Kyläteemaohjelmalle määriteltiin teemaohjelman päivitysprosessin yhteydessä ohjelmakaudelle 2014 - 2020 seitsemän eri painopistettä: (1) Toimiva infrastruktuuri ja sen hyödyntäminen, (2) (Perus)palvelut, (3) Kylien yritystoiminta ja toimintaedellytykset, (4) Yhteisöllisyys, (5) Kylien turva, (6) Ympäristö ja (7) Kulttuuri kylien voimavarana. Kaikkia painopisteitä koskevana läpileikkaavina teemoina ovat lähidemokratian parantaminen, tietoyhteiskunnan mahdollisuuksien hyödyntäminen, monikulttuurisuus sekä kansainvälisyys. Kyläteemaohjelman painopisteiden edistäminen luo parempia toimintaedellytyksiä myös muille maaseudun teemaohjelmille, sillä kyläteemaohjelman painopisteet parantavat kyläläisten asumista ja viihtymistä maaseudulla. Ne parantavat samalla myös yritysten toimintamahdollisuuksia. Yritystoiminnan osalta kyläteemaohjelma keskittyy enemmän yritysten toimintaedellytysten ja toimintaympäristön sekä yhteiskunnallisen yrittämisen kehittämiseen – näin muiden teemaohjelmien kanssa ei tule päällekkäisyyksiä.

Alkaneen EU-ohjelmakauden merkittävänä rahoituksen hakuun liittyvänä vaatimuksena on sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden valtavirtaistaminen. Tämä asettaa kylä- ja asukastoiminnan kehittämistyöhön haasteita ja edellyttää uudenlaisen näkökulman sisäistämistä kaikessa toiminnassa.

Ohjelman käytännön päivitystyöstä ovat vastanneet Kyläteemaohjelman koordinaattori Tarja Lukkari ja projektipäällikkö Kalle Nieminen tiiviissä yhteistyössä Kainuun kylätiimin kanssa. Kylätiimiin kuuluvat Kajaanin ammattikorkeakoulusta lisäksi projektisihteeri Pirjo Moilanen, Kainuun Nuotta ry:stä Veli-Matti Karppinen yhteistyössä Nuotan työntekijöiden kanssa sekä ProAgria Kainuu/Maa- ja kotitalousnaisista toiminnanjohtaja Marjatta Pikkarainen yhdessä muiden organisaation työntekijöiden kanssa. Kyläteema-hankkeen ohjausryhmä työsti ohjelmaa aktiivisesti omissa kokouksissaan.

2 Arviointia menneestä toiminnasta

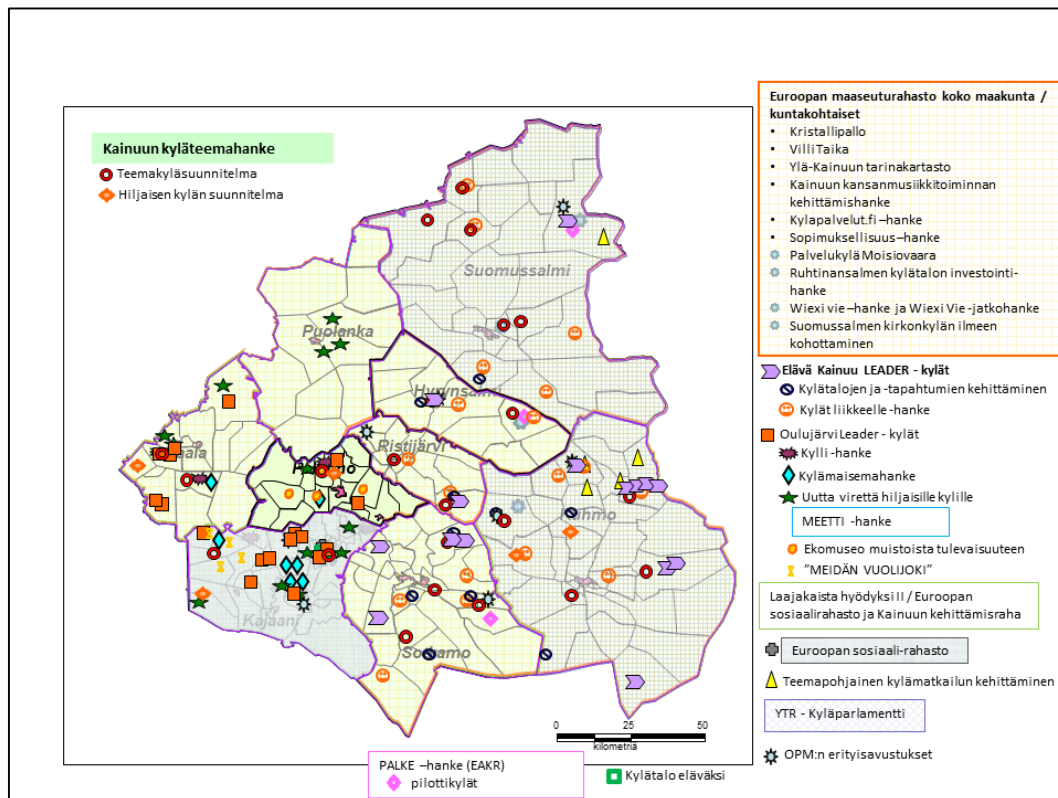
2.1 Hankkeet ja teemakyläsuunnitelmat

Kainuun kyläteemaohjelmaa 2008-2014 koordinoineen Kainuun kyläteema-hankkeen kohderyhmänä olivat kyläyhteisöt Kainuussa. Hanke toimi yhteistyössä asukkaiden, kylien asioita edistävien ja/tai niihin vaikuttavien järjestöjen, organisaatioiden, yritysten ja julkisyhteisöjen kanssa.

Tavoitteina oli 1) vastata Kainuun kyläteemaohjelman toteuttamisesta, päivityksestä ja kehittämisestä; 2) tiivistää edelleen yhteistyötä muiden maaseudun kehittämisorganisaatioiden ja kansalaisjärjestöjen, viranomaisten ja kylien kanssa kyläteemaohjelman painopisteiden toteuttamiseksi; 3) koor-dinoida kyliin kohdistuvia kehittämishankkeita keskitetysti; 4) huolehtia, että kyläteemaohjelmaa toteuttavia kehittämishankkeita syntyy ja avustaa ne rahoitus- ja päätöksentekoprosessiin ja osallistua tarvittaessa aktiivisesti hankkeiden toteutusprosessiin; 5) kehittää uusia (hanke)toimintamalleja kylien kehittämisen tueksi; 6) vahvistaa kylien suunnitelmallista kehittämistyötä ja erikoistumista eli 15 teemakyläsuunnitelmaa; 7) tukea kylien kehitymistä eri tahojen kanssa jalkautumalla kylille ja 8) tarjota kehittymismahdollisuuksia tasapuolisesti kaikille kylille eli saada myös hiljaiset kylät mukaan toimintaan.

Hanke teki selvityksiä; kehitti ja ylläpiti hanketietokantaa; haki rahoituksia eri rahoituslähteistä; koulutti ja opasti; osallistui hankkeiden toimintaan; tiedotti säännöllisesti; järjesti teemaseminaareja yhdessä eri tahojen kanssa; toimi aktiivisesti eri työryhmissä; jalkautui kylille ja vastasi teemakyläsuunnitelmaprosessista.

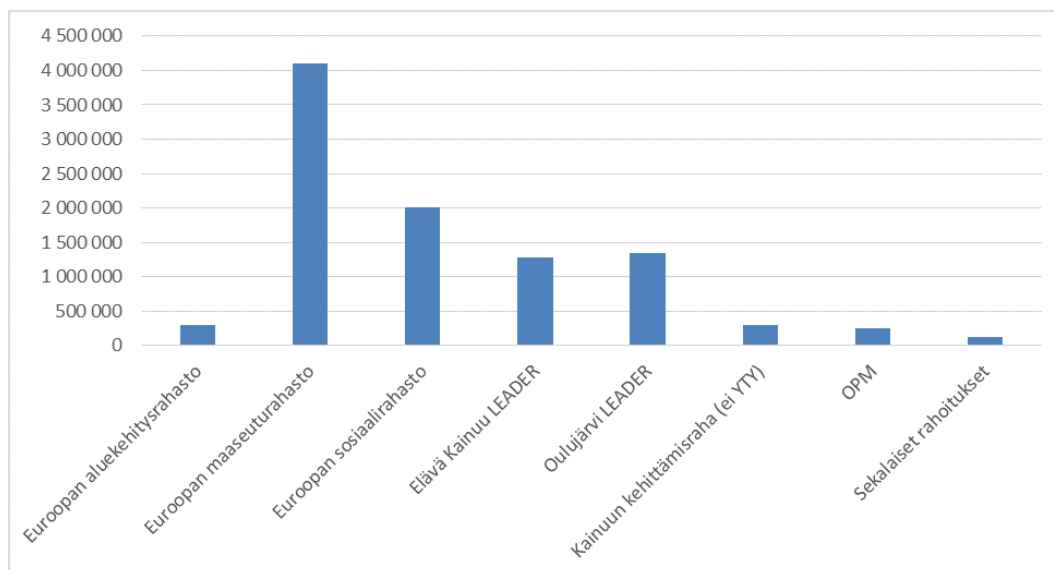
Kyläteemaohjelma toteutui käytännössä hankkeiden ja eri toimijoiden toimenpiteiden kautta: hankkeen päättyessä Kyläteemaohjelmaa toteuttavia hankkeita oli ollut yhteensä 94 kpl. Hanketiedoista puuttuvat Kainuun ELY-keskuksen ympäristövastuualueen hankkeet, jotka muodostavat merkittävän osan kyliin kohdistuvista hankkeista.

Kuva 1. Kainuun kyläteemaohjelmaa vuosina 2008 – 2014 toteuttaneiden hankkeiden sijoittuminen eri kylille Kainuussa

Kainuun kylien kehittämismalli on ollut myös kansainvälisen mielenkiinnon kohteena, sillä 10 eurooppalaisen alueen yhteinen Ruraland -hanke otti sen toimintamallin yhdeksi hyväksi käytännökseen ja Sisilian alue lähti toteuttamaan toimintamallia omiin olosuhteisiinsa sovellettuna.

Kansainvälisiä hankkeita oli myös kylätasolla, sillä Nakertaja-Hetteenmäen kyläyhdistys teki yhteistyötä sekä Kyproksen että Unkarin kanssa. Samoin Lentiiran kylällä oli yhteinen hanke Ranskan Bretagnen alueen kanssa. Oulujärvi Leaderin Ekomuseo hanke Italian kanssa ulottui usealle kylällä Paltamossa.

Kuva 2. Kainuun kyläteemaohjelmaa 2008 – 2014 toteuttaneiden hankkeiden rahoitus

Kyläteemaohjelmaa toteuttavia hankkeita rahoittivat yli eri 10 rahoittajan lisäksi Kainuun kunnat ja kylät. Kehittämisen- ja investointihankkeisiin käytettiin yhteensä noin 1,6 M€/v.

Kylätaloihin liittyviä investointi- ja kehittämishankkeita oli 46 kpl 31 kylällä. Yhteensä näihin käytettiin 1 504 801 €. Rahoittajina olivat molemmat kainuulaiset Leader ryhmät, Suomen kotiseutuliitto (OPM) ja Euroopan maaseuturahasto. Kylien omavastuuosuus oli 495 701 € joko talkootyönä tai rahana.

Kainuun ELY-keskuksen Maaseutu- ja energiayksikkö rahoitti 16 kylään kohdistuvaa hanketta. Näistä yhdeksi on laskettu valtakunnallinen Kylämatkailun koordinaatiohanke, jonka rahoitus on valtakunnallista rahoitusta ja joka kohdistui Kainuussa kahdelle kyläalueelle. Kyläyhdistysten hallinnoimia hankkeita oli kuusi, joista budjetiltaan suurin on Noste - Luoteis-Kuhmon kyläverkko-osuuskunta –hanke. Kylien hankkeet kohdistuivat kyläverkon rakentamiseen, kylätalon remonttiin, kylän maiseman parantamiseen, Kyläalueen kokonaisvaltaiseen laajapohjaiseen kehittämiseen ja kylien palveluihin. Lisäksi ELY-keskus rahoitti laajemmalle alueella (kunta, maa-

kunta) kohdistuvia hankkeita kuten Kainuun kyläteemaohjelman koordinoitiin, tapahtumien järjestämiseen, kulttuuriin ja kylien liiketoimintaan kohdistuvia hankkeita. Kainuun ELY-keskus oli merkittävin Kyläteemaohjelma toteuttavien hankkeiden rahoittaja (33,5 %).

Elävä Kainuu Leader on rahoittanut 28 kyliin kohdistuvaa hanketta, joista 24 kpl on kyläyhdistysten hallinnoimia yhteensä 13:lla eri kylällä. Hanketoiminnan osalta aktiivisin kylä oli Lentiira. Useampi Leader hanke oli myös Niemiskylällä, Heinämäellä ja Ruhtinansalmella. Suuri osa kylien hankkeista kohdistui joko kylätalon remonteihin, hankintoihin tai kehittämiseen. Myös neljästä muun tahon vetämästä hankkeesta 2 kohdistui kylätalojen toiminnan kehittämiseen. Mukana oli myös yksi kansainvälinen hanke eli Lentiiran yhteistyöhanke Bretagnen alueen kanssa.

Oulujärvi Leader rahoitti yhteensä 27 Kyläteemaohjelmaa toteuttavaa hanketta, joista kylien hallinnoimia oli 22 kpl. Hankkeita hallinnoi 15 eri kylää. Hankkeista 18 kohdistui kylätalon rakentamiseen, remonteihin, kaluston hankintaan tai ympäristön parantamiseen. Kehittämishankkeista Vuolijoen hanke kohdistui useaan eri kylään. Kyläkulttuurin kehittämistä edusti Veneheiton kyläooppera hanke. Laajemmalle kuin yhden kunnan tai kylän alueelle suuntautuneissa haettiin ratkaisua hiljaisten kylien aktivointiin, kylien liiketoiminnan kehittämiseen ja kylämaiseman parantamiseen. Useampaa kylää kosketti kansainvälinen Ekomuseo hanke.

Euroopan sosiaalirahaston (ESR) kautta rahoitettiin neljää eri hanketta, jotka kohdistuivat laaja-kaistan hyödyntämiseen ja työllistämiseen. Näistä kaksi oli kyläyhdistyksien hallinnoimia. ESR rahoitus oli 17 % kyläteemaohjelmaa toteuttavien hankkeiden rahoituksesta.

Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR) rahoitti maaseudun palvelukeskus (PALKE) hanketta. PALKE-hankkeessa kehitettiin kyläpalvelukeskuksia kolmen kylän alueelle.

Kotiseutuliiton jakamaa OKM:n erityisavustusta seuraintalojen korjaukseen sai yhteensä 12 kyläyhdistystä.

Kainuun kehittämisrahalla on edistetty verkkopohjaisia palveluja ja kylätalon toimintaa.

Merkittävä osa kyläteemaohjelmaa toteuttavien hankkeiden rahoituksesta on tullut **YTY-töiden ja työllisyystyöohjelman** rahoitusten kautta. Näillä rahoilla on rakennettu ja parannettu kylien ympäristörakenteita ja ympäristöä ja lisäksi työttömänä olleet ihmiset ovat työllistyneet määräaikaisiin työsuhteisiin. Näiden rahoitusten tiedot puuttuvat taulukosta, sillä tiedot on saatu ainoastaan vuodelta 2008/Kainuun ympäristökeskus, osin vuodelta 2012 ja vuosilta 2013-2014/Kainuun Nuotta ry.

Hankkeita ovat rahoittaneet myös mm. **Palosuojelurahasto/Arjen turvaa** hanke, **YTR/MMM/Kyläparlamenttitutkimus**. **Interreg IVC** rahoitti Euroopan 10 alueen yhteistä Ruraland -hanketta, joka valitsi Kainuun kylien kehittämismallin yhdeksi parhaaksi käytännöksi.

Lisäksi rahoitusta hankkeisiin on tullut kunnilta, yksityisiltä tahoilta sekä kyliltä.

2.2 Hankkeiden tuloksellisuuden arviointi vuonna 2012

Kyläteemaohjelmaa toteuttavien hankkeiden tuloksellisuutta arvioitiin keuhällä 2012. Tuolloin kaikille vuodesta 2008 alkaen toteutetuille teemaohjelmaa toteuttaville hankkeille lähetettiin kysely, jossa vastaajaa (hankevetäjä ja kyläyhdistyksen edustaja) pyydettiin arvioimaan hankkeen tuloksellisuutta myös välillisten vaikutusten näkökulmasta. Samassa yhteydessä käytiin kaikki hankesuunnitelmat ja -raportit läpi ja haastateltiin osa vastaajista. Hankkeiden osalta vastausprosentti oli 93 %. Alla oleva teksti perustuu pitkälti yo. selvityksen tuloksiin ja tässä nähtävät lukumäärät hankkeista ja teemakyläsuunnitelmista ovat lukuja selvitystyön toteutuksen aikoihin eli vuodelta 2012.

Teemaohjelmaa toteuttavia hankkeita oli kyselyn toteutuksen aikaan ollut yhteensä 80 kpl, joista tuolloin toiminnassa oli 22 hanketta.

Kainuun *väestöpohjan* pienenemisestä huolimatta aktiivisten kylien hanke-toimijoiden ja kyläläisten mielestä väestön määrä oli kasvanut (23 % vastaajista). Kylän aktiivisuus oli lisännyt alueen kiinnostavuutta asumisen ja yrittämisen paikkana.

Hankkeiden vaikutukset *infrastruktuuriin* ilmenivät välillisinä ja eri hankkeiden yhteisvaikutuksena. Yleisesti koettiin, että tiestön kuntoon liittyviin asioihin oli vaikea vaikuttaa. Positiivista oli, että vastaajien mukaan liikkumis- ja kulkemismahdollisuudet olivat parantuneet asioiden selvittämisen ja tiedotuksen kautta. Hankkeiden vaikutukset näkyivät etenkin laajakaistaverkossa ja -yhteyksissä. Myönteisiä vaikutuksia näki 32 % vastaajista. Internetin käyttö oli selvästi lisääntynyt.

Peruspalveluihin kuuluvat kauppa, koulu, pankki, posti sekä sosiaali- ja terveydenhuolto. Valtakunnallisesti yleinen kehitys on kulkenut palvelujen supistamisen ja keskittämisen suuntaan. Silti hankkeiden koettiin lisänneet palvelujen määrää (myönteinen 32 %) ja parantaneen laatua. Palvelut kohdentuivat paremmin tarpeiden kartoitusten ja keskustelujen myötä. Vaikuttamisella ja palvelujen saatavuudesta tiedottamisella oli myös merkitystä. Asukkaiden aktiivisuuden myötä palvelujen tarjoajien kiinnostus kylää kohtaan oli kasvanut. Koettiin myös, että osa vaikutuksista tulee viiveellä myöhemmin. Toimiva kylätalo mahdollistaa palvelujen tuonnin lähemmäksi.

Hankkeiden vaikutukset *työllisyyteen ja yritysilmapiiriin* koettiin erittäin myönteisinä. Etätyömahdollisuudet ovat yhteydessä toimiviin nopeisiin internet-yhteyksiin. Työllisyyden koettiin kohentuneen lähes joka toisen vastaajan mielestä. Yritysten toimintamahdollisuuksia oli parannettu kehittämällä kylän yleisilmettä, tarjoamalla tiloja ja rakentamalla retkeily- ja maise-makohteita. Odotukset kohdentuivat erityisesti matkailuun ja palveluyrittäjyyteen. Sekä yritysilmapiiri että suhtautuminen yrittäjyyteen olivat selvästi parantuneet.

Yleisen aktiivisuuden näki kehittyneen myönteisesti 61 % ja erittäin myönteisesti 27 % vastaajista. Hankkeen koolla ja konkreettisuudella oli merkitystä. Pienissä asioissa on vaikea saada ihmisiä liikkeelle, mutta kun tavoite muuttuu näkyvämmäksi, isommaksi tai itselle merkittävämmäksi, ihmiset aktivoituvat. Hanke tekee aktiivisuutta enemmän näkyväksi ja tartuttaa sitä myös naapureihin ja naapurikyliin. Aktiiviset ihmiset olivat vastausten perusteella *jaksaneet* todella hyvin, sillä vain 11 % vastanneista koki jaksamisen hiipuneen.

Yhteisöllisyys oli parantunut hankkeiden vaikutuksesta. Yhteistyö ja yhteishengen syntyminen oli parantanut selvästi ihmisten hyvinvointia. Vapaaehtoistyön laatu oli parantunut 67 %:n mielestä. Yhteistyö toisten kylien kanssa oli tutustuttanut ihmisiä toisiinsa. Kyläyhteistyö ja kylän sisällä yhdistyvät yhdistykset olivat auttaneet keskittämään voimavaroja. Kuntien herkkyyden kuunnella kylien tarpeita oli myös parantunut vastaajien mielestä.

Väestön *osaaminen* oli vähintään välillisenä tavoitteena kaikissa hankkeissa. Osaamisen kylällä koki parantuneen 72 % vastaajista. Toisaalta hankkeet olivat myös hyödyntäneet kyliltä löytyvää osaamista ja saaneet myös sitä kautta aktivoitumista aikaan.

Kylien *investointihankkeita*, jotka koskevat yleensä kylän kokoontumistiloja, oli tutkittavalla kaudella 2008 - 2012 toteutettu tai toteutumassa 29 kpl (46 % tutkituista hankkeista). Tiloja on muutettu käyttökelpoisemmaksi ja varustelua on parannettu: internet-yhteys, audiovisuaaliset välineet, keittiön taso, astiat ja/tai sosiaaliset tilat. Sekä rakentaminen että ylläpito ovat ”konkreettisia toimia” ja tulokset näkyvillä. Niiden merkitys ikääntyville ihmisille, työttömille ja syrjäytymisuhan alla oleville oli ollut suuri. Investointihankkeiden vaikutus myös välillisiin tavoitteisiin oli oletettua vahvempi.

Hieman yli puolet kyselyn vastaajista oli sitä mieltä, ettei *turvallisuuden tunteessa* ollut tapahtunut muutosta. Kuitenkin 41 % vastaajista koki turvallisuuden tunteen parantuneen kommentein ”Kylä-toiminta lisää turvallisuuden tunnetta”. Myönteistä kehitystä oli tullut aktivoituneesta vanhustyöstä,

tiedotuksesta, koulutuksesta ja yleisestä lähimmäisavun parantuneesta tietoisuudesta. Turvallisuutta parantavat toimivat kännykkäyhteydet, internet-yhteydet ja tien kunto. Useat kokivat kylän turvalliseksi asuinpaikaksi tällä hetkellä. Vain viisi kylää (5/31) oli laatinut turvallisuussuunnitelman.

Kokemukset hanketoiminnasta olivat myönteisiä ja haluttiin jatkossakin olla mukana kylän kehittämisessä tai hankkeessa. Vastajien arvioidessa hankkeen vaikutusten pysyvyyttä 90 % oli sitä mieltä, että vaikutukset ovat pysyviä tai jokseenkin pysyviä. Kehittämishankkeiden tulokset näkyvät yleensä myöhemmin tulevaisuudessa. Investointihankkeet ovat konkreettisia ja vaikutukset lähes pysyviä, jos aktiivisuus riittää pitkällä aikavälillä kohteen kunnossapitoon ja kehittämiseen. Kylien hankkeilla oli parannettu hyvinvointia ja tehty työtä alueen asukkaille, mutta samalla tuotettu yritystoimintaa – erityisesti matkailua - tukevia toimenpiteitä.

Tieto kylällä toimivasta hankkeesta ei kuitenkaan välttämättä ollut ulottunut koko kyläyhteisöön. Kaikki eivät ole kiinnostuneita yhteisöllisestä toiminnasta, mutta hankkeet vaikuttavat myönteisesti myös heidän hyvinvointiinsa. Yo. vastaukset saatiin aktiivisimmilta toimijoilta, mikä on osaltaan vaikuttanut vastausten myönteisyyteen.

3 Ohjelman toteuttaminen

3.1 Kylien lukumäärä ja väestö

Kainuussa on kyliä laskentavasta riippuen 120 - 150 kpl. Kyläyhdistys, kylätoimikunta tai vastaava on 148 kylällä. Tähän lasketaan mukaan myös toimivat taajamien asuinalueet. Osa kylistä toimii aktiivisesti itsenäisinä kylinä, osa on yhdistänyt ainakin epävirallisesti toimintansa esimerkiksi naapurikylän kanssa. Kylien aktiivisuus Kainuussa vaihtelee.

Tarkastelujaksolla lokakuu 2008 – lokakuu 2014 on Väestörekisterikeskuksen tilastojen mukaan väki on vähentynyt kaikissa Kainuun kunnissa – vähiten Kajaanissa ja Sotkamossa (alle 1 %) ja eniten Hyrynsalmella (n. 14 %). Muissa Kainuun kunnissa väestö on vähennyt ko. ajanjaksolla n. 8,5 – 10,5 %. Kylillä väestömäärän muutokset näkyvät vahvemmin, mitä pieniväkisemmästä ja harvempaan asutusta kylästä on kysymys. Jo yhden lapsiperheen poismuutto saattaa kasvattaa väestön vähenemisprosenttia kylällä paljonkin. Sama on tietenkin nähtävissä myös toisinpäin. Yleisesti väestön väheneminen korostuu pahimmin syrjäisillä alueilla.

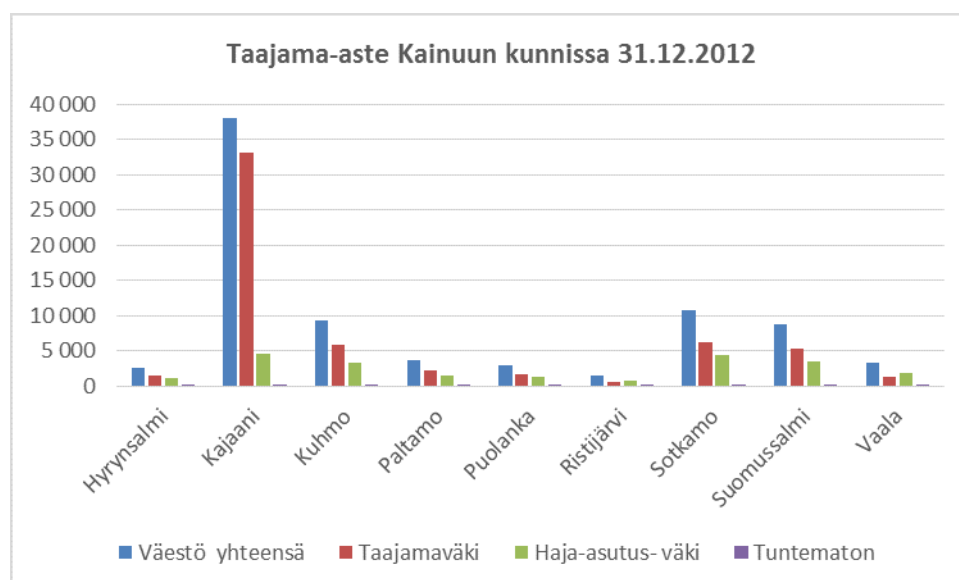
Kainuu on varsin maaseutumaista aluetta, sillä maaseutualueella asuu 57,2 % kainuulaisista. Harvaan asutulla maaseudulla asuvia on 33,8 % väestöstä.

Taulukko 1. Väestö aluetyypeittäin vuoden 2012 lopussa (tilastokeskus)

Aluetyyppi	hlöä	%
Kaupunkialue	33 676	42,1
Maaseutualue	45 774	57,2
- Maaseudun paikalliskeskus	11 988	15,0
- Kaupungin läheinen maaseutu	2 224	2,8
- Ydinmaaseutu	4 552	5,7
- Harvaan asuttu maaseutu	27 010	33,8

Taulukko 2. Kainuun väkiluku 31.11.2014 (Kainuun liitto)

Kunta	Väkiluku 30.11.2014
Hyrnsalmi	2 477
Kajaani	37 828
Kuhmo	8 945
Paltamo	3 568
Puolanka	2 832
Ristijärvi	1 418
Sotkamo	10 596
Suomussalmi	8 488
Vaala	3 146
KAINUU	79 298

Kuva 3. Taajama-aste Kainuun kunnissa 31.12.2014

Kylien väestö ikääntyy. Muutamilla kylillä enemmistö asukkaista on eläkeläisiä tai muista syistä ei-työllisiä. Yleisesti etenkin syrjäkylillä väestön huoltosuhte on heikko. Tilastokeskuksen vuoden 2013 tilastojen mukaan etenkin yksin asuvien vanhusten (yli 75 v.) määrä on ollut kasvussa viime vuosina. Erityisen selvästi tämä näkyy Tilastokeskuksen mukaan Kainuun ja Lapin pienissä kunnissa sekä muissakin pienissä maaseutumaisissa kunnissa eri puolilla maata. Kainuuta ajatellen tämä luo haasteita ikäväestön tarvitsemia palveluja ajatellen sekä turvallisuuden tunteelle kotona asumista kohtaan.

Mielenkiintoista on, että vaikka koko Kainuun väestökehitys on laskeva, ovat muutamat aktiiviset, jopa pitkien etäisyyksien päässä sijaitsevat kylät, pystyneet lisäämään väestömääränsä. Kylille muuttaneiden joukossa on myös lapsiperheitä. Pääsääntöisesti väestö kylillä on vähentynyt ja ikääntynyt.

3.2 Palvelut

Julkisia palveluja on yhä enemmän keskitetty. Kyläkouluja on edelleen lakkautettu (toimivia kouluja oli vuonna 2010 27 kpl ja vuonna 2014 21 kpl) sekä säästösyistä että oppilasmäärän vähetessä. Kansalaisopistojen toiminta on monelle kylälle erittäin tärkeää; kuitenkin kansalaisopistojen piirejä on karsittu sekä osallistujien vähyden takia että säästösyistä ja lisäksi lukukausimaksut ovat nousseet joissakin kunnissa. SOTE-palvelut haetaan pääasiassa kuntakeskuksista ja Kajaanista.

Kyläkauppoja on yhä harvemmassa kylässä ja nykyisistäkin kyläkauppiaista monet ovat varsin ikääntyneitä. Kyläkauppatoiminnan jatkajaa haetaan ainakin hiljaisesti monella kyläkaupan omaavalla kylällä. Myös kyläkaupan puutetta paikkaavia palveluja on sekä käytössä että suunnitteilla; esimerkiksi Puolangalla toimii ”kauppakassi palvelu”, jossa kauppias toimittaa keran viikossa korvausta vastaan ostokset kylälle.

Keskittämiskehityksestä huolimatta on olemassa toimivia käytäntöjä tuottaa palvelut maaseudulla. Kainuussa on kehitetty palvelukeskustoimintamallia kolmella kylällä (Moisiovaara, Ruhtinansalmi, Tipasoja) ja Ylä-Vieksin kylä testasi ennaltaehkäisevän terveydenhoidon mallia omalla alueellaan. Kokeiluun sisältyi myös tarpeelliseksi koettu kyläterveydenhoitaja. Myös muualta Suomesta löytyy hyviä paikallisia ratkaisuja, joista hyviä esimerkkejä löytyy mm. www.innokyla.fi avoimen kehittämissyhteisön sivuilta. Hyviä kokemuksia on mm. pyörillä kulkevista palveluista. Sähköisten palvelujen odotetaan tuovan ratkaisuja joidenkin palvelutarpeiden osalta.

Vapaaehtoistoimijoiden merkityksen palvelujen tuottajina nähdään monissa ennusteissa vahvistuvan. Tämä lisää koulutuksen tärkeyttä. Osaamisen

tarve lisääntyy muutenkin kylätoiminnassa tulevina vuosina. Kaikilla kylillä ei kuitenkaan ole vapaaehtoisia ammattilaisia toiminnassa mukana.

Palveluihin liittyy kulkeminen palveluiden äärelle. Maaseudun julkinen liikenne on vähentynyt ja henkilöauto on tärkein kulkemismuoto kylillä. Kaikilla asukkailla ei ole ajokorttia tai autoa. Koululaiskuljetusten ja kutsutaksipalvelun hyödyntäminen on mahdollista, mutta kritiikkiä tulee mm. asiointiajan lyhydestä. KELAn maksamiin kuljetuksiin ei taas ole mahdollista yhdistää kauppa-asiointia ollenkaan. Joillakin kylillä käytetään kimpakyytejä, mutta toiminta ei tavoita kaikkia kyliä eikä kaikkia asukkaita.

3.3 Infrastrukturi

3.3.1 Tiestö

Vähäliikenteisten teiden kunto on heikkenemässä kunnostusmäärärahojen vähetessä. Teiden luokitusta ollaan myös laskemassa. Yleisten teiden kunnostus vaatisi perusparannuksia – pelkkä kosmeettinen paikkaaminen tai ensiapu ei riitä johtuen mm. raskaan liikenteen volyymistä ja raskaasta kalustosta, jonka koko ja massa runtelevat tiestön rakenteita. Yleisten teiden peruskunnostus hiljaisilla teillä on kuitenkin viranomaisasia, johon kyläläisten on vaikea vaikuttaa. Vaikeutta korostaa ennen kaikkea tiemäärärahojen supistuminen, mikä johtaa vilkkaiden pääväylien priorisointiin tiestön kunnostuksessa.

Yleisesti katsoen kylillä ollaan tyytyväisiä yksityisteiden kuntoon ja kunnossapitoon. Huolena on julkisen tuen väheneminen yksityisteiden hoidon osalta. Tiekunnilta vaaditaan nykyistä enemmän osaamista, panostusta ja aktiivisuutta. Tieisännöinti nähtiin yhtenä hyvänä mahdollisuutena. Joillakin kylillä pidetään tiestön kunnosta ja turvallisuudesta huolta omaehtoisesti niiltä osin kuin se on mahdollista. Kunnossapitoon yleisten teiden suhteen suhtaudutaan yleensä kriittisemmin.

3.3.2 Vesi- ja jätevesihuolto

Ajankohtaista on tällä hetkellä jätevesijärjestelmien uusiminen haja-asutusalueilla. Tietoa asiasta on hyvin tarjolla ja sitä osataan yleensä hakea hyvin. Jätevesijärjestelmien toimivuus vaihtelee. Toisilla kiinteistöillä asiaan on panostettu ja asiat ovat niiden osalta kunnossa. Toisin paikoin ollaan lähinnä kuulolla ja seurataan sivusta. Hämmennystä aiheutuu lainsäädännöstä, jonka uskotaan ajan kuluessa lieventyvän jätevesimääräysten osalta. Siksi asiaan ei suhtauduta vakavasti. Kylätasolla on aktivoiduttu, sillä jätevesiasiaa selvitetään myös kylätasolla ja ollaan valmiita kokoamaan kylän konekapasiteetti ja osaaminen yhteiseksi hyväksi. Myös kylätalokiinteistöjen jätejärjestelmiä ollaan suunnittelemassa saneerattaviksi nykyvaatimusten tasolle. Ongelman muodostaa julkisen rahoitustuen löytyminen tällaiseen investointiin.

Vesiosuuskuntia on perustettu ja näin monelle kylälle on saatu parempilaatuinen, puhdas vesi. Useilla kylillä ollaankin tyytyväisiä veden laatuun ja toimivaan vesijohtoverkoston. Kuitenkin veden laadussa on vielä parannettavaa monella kylällä. Vesiosuuskuntien vastuuhenkilöiden ikääntyminen huolettaa ja tähän haasteeseen onkin tartuttu suunnittelemalla vesiosuuskuntien yhdistämistä tai muita ratkaisuja.

3.3.3 Nopeat tieverkot ja sähköiset palvelut

Kainuussa valokuidun runkoverkon rakentaminen etenee: nopeimmin on edennyt operaattori-vetoinen malli, jossa ovat mukana Suomussalmi, Hyrynsalmi, Puolanka, Ristijärvi, Vaala ja Sotkamo 8 %:n kuntarahaosuudelle. Kuhmossa haluttiin saada kaikille liittyjille kohtuulliset ja tasapuoliset liittymismaksut ja siellä päädyttiin osuuskuntamalliin valokuidun rakentamisen osalta. Kuhmoon syntyi kaksi valokuituosuuskuntaa, joista toisen alueelle on rakenteilla maaseuturahoituksella Kuhmon luoteiskylien runkoverkko, Kuhmonniemen alue toteutunee markkinaehtoisesti operaattorin kautta ja loput Kuhmon alueesta odottaa julkista rahoitusta. Kajaani on tehnyt päätöksen olla rakentamatta valokuidun runkoverkkoa korkeamman kuntarahaosuuden vuoksi (33 %) ja Paltamo ei saanut yhtään tarjousta operaattoreilta lähdettyään korkean kuntarahaosuuden (22 %) takia myöhemmin liikkeelle.

Näiden kolmen kunnan alueilla valokuidun saaminen kylille on yksi keskeisiä kehittämistarpeita. Nopeita verkkoja hyödyntävien palvelujen vähäisyys, korkeiksi koetut liittymismaksut ja usko langattomien yhteyksien merkittävään kehittymiseen tulevaisuudessa jarruttavat kuitenkin liittymien ostamista koko Kainuun alueella.

Valokuituverkkojen rakentamisen myötä on lähdetty kehittämään erilaisia valokuituun perustuvia palveluita. Työ on hidasta, sillä toimintaympäristön lisäksi on huomioitava sekä osaamisen, palvelusisältöjen sekä työ- ja toimintakulttuurien kehittäminen. Palvelujen siirtyminen verkkoon voi myös erilaistaa kylien elinmahdollisuuksia. Ne kylät, jotka jäävät valokuidun rakentamisessa julkisen tuen ulkopuolelle, jäävät joko kokonaan ilman verkkoa tai joutuvat hakemaan muita ratkaisuja. Palvelujen verkkoihin siirtyminen on kuitenkin vääjäämätöntä tulevaisuudessa ja nopea tietoliikenneyhteys voi olla merkittävä kylän elinmahdollisuuksien osalta. Langattomia ratkaisuja voi pitää lähinnä kiinteän valokuidun täydentäjinä.

Kyliä sisäisen ja ulkoisen viestinnän kehittäminen on tärkeää ja jatkuvaa kehitystyötä. Teknologian, verkkojen ja ohjelmistojen kehittymisen vuoksi tarvitaan myös osaamisen kehittämistä. Kainuussa kaikkiaan 68 kylällä (noin puolet kaikista Kainuun kylistä) on omat nettisivut, joita voi pitää ajan tasalla olevina. Näiden lisäksi 20 - 30 kylällä on nettisivut, joita ei ole pidetty ajan tasalla tai niiden sisältö on lyhyt ja pelkistetyn luettelomainen.

3.3.4 Omavaraiset kylät

Varsinkin viime aikoina on noussut entistä vahvemmin esille ajatus omavaraisesta kylästä. Omavaraisuuden mahdollisuuksia nähdään mm. energian, lähiruoan ja tietoverkkojen osalta. Tietoverkkojen osalta koko Suomesta ja myös Kainuusta löytyy hyviä esimerkkejä.

Energiaomavaraisuus on noussut keskusteluun uudenlaisena vaihtoehtona. Myös Kainuussa asiasta ollaan kiinnostuneita. Hankerahoilla toteutetut kokeilut, joista on tehty raportoinnit, ovat Kainuun ulkopuolelta lukuun ottamatta Puolangalla Oulujärvi Leaderin rahoittamaa selvitystä. Paitsi, että

energia tuotetaan omasta takaa, mahdollista ylijäämäenergiaa voidaan myös myydä ulos. Energiaomavaraisuus toteutuu lähien energiaperiaatteella eli se tuo sekä työtä ja toimeentuloa alueelle että hyödyntää paikallisia resursseja. Lähienergia on myös ekologisesti järkevä ratkaisu. Alueita, joilla on dokumentoituja kokemuksia asiasta, ovat mm. Alpua, Eskola-Piipsjärvi, Jepua, Kemiö, Tammela ja Janakkala.

3.4 Ympäristö

Ympäristölliset arvot ovat olleet näkyvästi esillä ja niiden merkitys on jopa korostunut entisestään. Kylillä pyritään nostamaan esille ympäristöllisiä kohteita oman viihtyisyyden kohentamiseksi ja ennen kaikkea matkailullisesti tai muuten taloudellista hyötyä kylälle tuoden. Paikalliset arvot halutaan tuoda korostetusti esille ja niiden säilymisestä halutaan huolehtia. Kylät ovatkin olleet ahkerasti mukana maisema- ja ympäristöhankkeissa, esim. Maisemat ruotuun -hanke, jotka vastaavat juuri tähän aiheeseen. Paljon odotuksia on myös ladattu uuteen kainuulaiseen toimintamalliin ympäristöhoitotoissa (YTY-työt), jotka Kainuun ELY-keskuksen ympäristövastuualue siirsi Kainuun Nuotta ry:n toteutettavaksi. Tästä onkin syntynyt koko valtakunnassa ainutlaatuinen toimintamalli, jossa yhdistyy YTY-työt, työllisyyden hoito ja kuntouttava toiminta kolmannen sektorin toiminnan kautta toteutettuna.

Pienet, mutta näkyvät kohennukset kylän maisemassa tai kylien ulkoilullisissa virkistysrakenteissa koetaan tärkeiksi ja ne motivoivat samalla myös muuhun kylien kehittämistoimintaan.

3.5 Yrittäminen

Uusia yrityksiä ja työpaikkoja syntyy yhä kylille, vaikka yhä useammat asukkaat kulkevatkin keskustassa töissä. Uudet yritykset ovat tavallisesti yhden henkilön mikroyrityksiä tai ne tuovat yrittäjälle lähinnä lisätuloa. Joitakin suurempiakin yrityksiä on syntynyt kylille. Kylille on perustettu myös monialaisia osuuskuntia, joiden avulla halutaan parantaa kylän palveluja ja työllistää asukkaita.

Kylien yhteisöllinen yrittäjyys on virinnyt. Toiminnan ajatuksena on kolmannen sektorin yrittäjyys, jossa yhdistykset ovat yrittäjinä, yritysosakkaina tai saavat tuloja yritysysteistyöstä. Tässä toiminnassa Kainuu on toiminut valtakunnallisena tiennäyttäjänä. Käytännön yritysmuotoina toimivat osuuskunnat. Yhteisöllisessä yrittäjyydessä korostuvat työllisyyden, palvelujen saatavuuden ja paikallisyhteisöllisyyden vahvistumisen osa-alueet.

Palveluiden, myös peruspalveluiden, pitää olla kohtuullisesti saatavilla myös kylillä. Tähän on haettu uudenlaisia ratkaisuja, mistä esimerkkinä ovat Maaseudun palvelukeskus eli PALKE-hankkeen myötä syntyneet kolme osuuskunnan kautta toimivaa kyläpalvelukeskusta. Etenkin osuuskuntiin pohjautuva toiminta voi tuottaa pohjaa uusille palveluratkaisuille. Peruspalveluissa korostuu viranomaisten kanssa tehtävä yhteistyön tarve. Sektorimaisen palvelutuotannon rinnalle tarvitaan paikallisia monialaisia palvelumalleja, jotka edellyttävät joustavaa työ- ja toimialueitten hallintaa.

Kylillä on runsaasti yrittämiseen liittyviä ideoita. Paljon mielenkiintoa kohdistuu yrittäjyyteen liittyen lähiruokaan, matkailuun, bioenergiaan, verkkoyrittäjyyteen ja etätöihin. Kylien ympäristöstä löytyy vajaasti hyödynnettyjä mahdollisuuksia erityisesti luonnontuotteiden ja matkailun osalta.

3.6 Vapaa-ajan asukkaat

Vapaa-ajan asuntojen määrä on Kainuussa merkittävä suhteessa väestömäärään. Kokonaisuudessaan Kainuussa oli asuttuja vapaa-ajan asuntoja Tilastokeskuksen uusimpien (2012) tilastojen mukaan noin 14 000 kpl. Kunnittain määrän vaihtelu on verrannollinen kunnan pinta-alaan sekä väkimäärään. Lukumääräisesti vähiten vapaa-ajan asuntoja vuonna 2012 oli Risti-järvellä, noin 590 kpl ja eniten Kuhmossa (2440 kpl) ja Suomussalmella (2250 kpl). Koko maassa Kuhmon ohi vapaa-ajan asuntoja määrässä menee vain 61 kuntaa ja kaupunkia. Uusien vapaa-ajan asuntojen rakentaminen on vähentynyt taloussuhdanteiden heikennyttyä. Tilastokeskuksen laskelmien mukaan myös vapaa-ajan asuntojen muuttaminen vakituisiksi asunnoiksi on vähentynyt viime vuosina.

Vapaa-ajan asukkaissa on potentiaalinen voimavara kylätoiminnan tueksi. Paitsi että he voivat tuoda uusia vivahteita ja näkemyksiä totuttuun kylätoimintaan, heillä voi olla myös työelämän kautta rakentuneita verkostoja, joiden kautta kylätoiminnalla on mahdollisuus saada tukea ja uutta voimaa. Joillakin Kainuun kylillä mökkiläisiä onkin tullut vankasti mukaan kylätoimintaan (mm. Kongasmäki, Manamansalo, Kankari ja Lylykylä), mutta kaiken kaikkiaan koko Kainuussa tätä potentiaalia on hyödynnetty liian vähän. Tilastokeskuksen mukaan vapaa-aika on lisääntynyt viimeisten vuosien kuluessa. Yksi merkittävä syy tähän on maan taloudellinen taantuma. Vapaa-ajan asukkaat lisäävät myös paikallisten palvelujen tarvetta, mistä hyötyvät myös alueen vakituiset asukkaat.

3.7 Turvallisuus kylillä

Kyliä turvaohjelmien uutena sisältöalueena on arjen turvallisuuden tunteesta syntyvä tarve. Entisten palo- ja pelastuspalveluiden sekä järjestötoimien palvelujen lisäksi mukaan on otettu kansalaisten omaehtoinen toiminta. ”Arjen turvallisuus” käsitteenä on uusi, mutta pitää sisällään tuttuja asioita kuten palvelut, infrat, syrjäytymisen ehkäiseminen sekä erilaiset pelastamis- ja selviytymistaidot. Taitoja tarvitaan, sillä esim. hälytysajoneuvojen saapuminen kauempana sijaitseviin kyliin vie aikaa jopa tunnin. Haasteena on, löytyykö ikääntyneestä väestöstä aktiivisia toimijoita. Turvallisuuteen liittyvät asiat ovat puhuttaneet kylätoimijoita, mutta asioiden eteen ei ole tehty paljoa. Kylillä vallitsee yleisesti sosiaalisista siteistä ja usein pitkäaikaisesta naapuruudesta rakentuneita naapuriaputoimintoja. Ne ovat kuitenkin epävirallisia eivätkä välttämättä ole laajemmin tiedossa.

Turva-asioihin tarvittaisiin selkeästi tukea; aktivointia, koulutusta, neuvontaa ja suunniteltuja toimintamalleja ulkopuolisen asiantuntijan kautta. Hyvä esimerkki itsenäisestä turva-asioden pohdinnasta on Suomussalmen Vuokin kylä, joka on miettinyt tarkoin turva-asioita ja laatinut turvallisuussuunnitelman kylälle. Myös Suovaara on tehnyt turvakartoituksen kylällä pidetyn turvateemapäivän tuloksena. Tällaiset toimenpiteet ovat vielä harvinaisia Kainuun kylillä. Hyvänä avauksena tälle tärkeälle aiheelle on Kainuussa to-

teutettu Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön (SPEK) Arjen turva harvaanasutuilla alueilla -hanke, joka järjesti koulutusta turva-asioista Kainuun kylille, laati Turvallinen kylä -oppaan ja perusti kylien turvallisuus yhteys-henkilöiden verkoston. Jatkossa kyläturvallisuuteen liittyvät asiat löytyvät kootusti valtakunnallisilta www.kylaturvallisuus.fi -sivuilta.

3.8 Työllisyyden ja syrjäytymisen hoito

Maahanmuuttajien kotoutumisen edistäminen on tänä päivänä osa kainuulaista kylä- ja asukastoimintaa. Kainuu on monikulttuurinen ja kansainvälinen maakunta. Kaikissa Kainuun kunnissa asuu maahanmuuttajia, väestöstä noin 2 % on ulkomaalaistaustaisia. Tämän lisäksi alueella on iso joukko jo Suomen kansalaisuuden saaneita asukkaita, kansainvälisiä opiskelijoita sekä työperäisiä maahanmuuttajia. Kansainvälistyvän Kainuun väestö on monimuotoista etniseltä taustaltaan. Alueelle muutetaan monista syistä, useimmiten perhesyistä ja työperäisesti EU-alueelta ja sen ulkopuolelta.

Monikulttuurisuus ja kansainvälistyminen luovat uudenlaisia haasteita kylä- ja asukastoimintaan. Suomen itärajan läheisyys, Euroopan Unionin vapaa liikkuvuus sekä maailman muuttoliikkeeseen vaikuttavat tapahtumat ja ilmiöt ovat tekijöitä, jotka ovat läsnä nyt ja tulevaisuudessa. Erilaisuuden hyväksyminen, kulttuurienvälisen toiminnan mahdollisuudet sekä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteuttamiseen liittyvät haasteet ovat näkyviä elementtejä tulevaisuuden toimintoja suunniteltaessa.

Kainuun kunnilla on yhteinen kotouttamisohjelma, jossa linjataan lakisääteisen toiminnan lisäksi kotoutumisen edistämisen toimenpiteitä.

Työllisyyden hoidossa ja syrjäytymisen ehkäisyssä on edistytty monissa osin maakuntaa. Työtä tehdään verkostomaisesti niin kolmannen sektorin, yritysten ja julkisvallan kesken. Viimeisten vuosien aikana kylätoiminta on ottanut selkeästi aikaisempaa vahvemman roolin maakunnallisessa työllisyyden hoidossa.

Haasteena työllistämispoliitikassa on ollut palkkatuella yhdistyksiin palkattujen henkilöiden jatkosijoittuminen yrityksiin vapaille työmarkkinoille. Tähän on toisaalta vaikuttanut se, että vapaille työmarkkinoilla ei ole ollut näille henkilöille sopivia työpaikkoja tai niistä ei ole oltu tietoisia (ns. piilotyöpaikat), toisaalta se, että yritykset ovat kokeneet vaikeaksi ja byrokraattiseksi tavaksi palkata työntekijä esimerkiksi palkkatuella. Työllisyyden hoidossa onkin haettu uusia avauksia, joilla on sekä helpotettu yritysten mahdollisuuksia sijoittaa pitkään työttömänä olleita henkilöitä omiin yrityksiinsä että parannettu pitkään työttömänä olleiden henkilöiden paluuta takaisin työelämään. Yksi tällainen uusi avaus Suomen työmarkkinoilla on yhteiskunnallinen yrittäjäyys, joka on Suomessa terminä uusi, mutta toiminnoiltaan hyvin pitkälti jo olemassa olevaa kolmannen sektorin toimintaa, johon on tuotu mukaan entistä voimakkaammin yhteiskunnallinen näkökulma taloudellisen näkökulma rinnalle.

3.9 Yhteisöllisyys

Yhteisöllisyys on kylän voimavara. Yhteisöllisyyteen liittyy yhdessä toimiminen ja yhteinen päämäärä kuten kylänkehittäminen. Yhteisöllisyys myös lisää kyläläisten sosiaalista pääomaa, mutta sen syntymiseen tarvitaan keskinäistä luottamusta, avointa viestintää, vuorovaikutusta ja osallistumista. On tärkeää, että kyläläinen kokee kuuluvansa kyläyhteisöön, tuntee itsensä tarpeelliseksi, hyväksytyksi ja arvokkaaksi. Näiden pohjalle rakentuu kylällä viihtyminen, yhdessä tekeminen, kylän kehittäminen, asioihin vaikuttaminen. Kyläyhteisön olemassaolo ei kuitenkaan ole tae yhteisöllisyydestä. Yhteisöllisyyden pohjalta lähtevä kehittämistyö tuo hyviä tuloksia, mutta sen uskottavuus voi olla koetuksella, koska tuloksia syntyy 5-10 vuoden viiveellä.

Kyliä kehittämisen kolmitasomalli -hankkeen 1995-1999 (Oulun yliopisto, Kajaanin kehittämiskeskus) myötä syntyivät tänäkin päivänä ajankohtaiset yhteisöllisyyteen liittyvät teesit:

- 1) Parhaiten kylien kehittäminen näkyy yhteisön kehittymisenä. Se on laajan maakuntamme Kainuun kehittämistoiminnan perusta
- 2) Yrittäjyys syntyy myös yhteisön kehittymisen kautta

Ikärakennetta ajatellen kainuulaista kylää luonnehtiva tosiasia on, että paikallinen aktiivitoiminta on suurelta osin ikäihmisten varassa. Tämä selittyy toisaalta ikäväestön keskimääräistä suuremmasta määrästä ja toisaalta siitä, että heillä on enemmän aikaa toimia. Etenkin lapsiperheiden vanhemmilla on vähemmän mahdollisuuksia panostaa aikaansa kylätoiminnalle. Siinäkin terheitä, nuorehkoja työelämän koulimia eläkeläisiä voikin pitää kylätoiminnan hyvänä voimavarana. Selkeä puute on nuorten vähyys kylätoiminnassa. Tulevaisuudessa sosiaalinen media saattaa vaikuttaa paljonkin kylätoiminnan uudenlaiseen muotoutumiseen.

3.9.1 Kokoontumistilat

Kylien yhteisöllisyyden ja kehittymisen kannalta toimivat kokoontumistilat ovat tärkeitä. Kylätalojen ylläpito vaatii yhteisvastuullisuutta ja talkootyötä jatkuvasti myös varsin yleisten kunnostus- tai varusteluhankkeiden jälkeen. Tämä on monelle kylälle melkoinen haaste. Kylätalojen ylläpitämiseksi tarvitaan jatkossa käyttäjiä matkailijoista, yrittäjistä, kyläläisistä ja vieraista. Tuloja on voitava hankkia vähintään niin paljon, että niillä voidaan kattaa ylläpitokulut ja tarvittavat korjaukset.

Määrällisesti kaikkiaan 101 kainuulaisella kylällä voidaan katsoa olevan joko kylätalo tai muuten asiallinen, ympärivuotiseen käyttöön soveltuva kokoontumistila. Näiden lisäksi noin 10 kylällä on luonteva yhteistyösopimus joko yrittäjän tai toisen yhdistyksen kanssa, jolloin voidaan käyttää yhteisiä tiloja sovitusti. Tämä järjestely ei kuitenkaan aina toimi kovin hyvin. Voidaan siis sanoa, että laskentatavasta riippuen 10 – 40 kylältä puuttuu kunnolliset kokoontumistilat kokonaan.

Taulukko 3. Toimivat kyläkoulut ja kylien kokoontumistilat kunnittain Kainuussa vuonna 2014

Kunta	Toimivia kyläkouluja kunnan alueella	Kylien kokoontumistilat					Yht.
		Toimivia kyläkoulu	Laksoitettu kyläkoulu	Kylätalo	Muu kokoontumistila	Ei tilaa	
Hyrynsalmi	1	1	0	1	3	1	6
Kajaani	4	3	0	10	6	5	24
Kuhmo	3	3	6	3	6	12	30
Paltamo	1	1	0	5	3	2	11
Puolanka	0	0	0	2	3	5	10
Ristijärvi	0	0	0	3	2	3	8
Sotkamo	6	5	0	10	6	7	28
Suomussalmi	3	2	8	5	6	1	22
Vaala	1	1	1	4	0	3	9
YHTEENSÄ	19	16	15	43	35	39	148

Käytettävissä oleva kylätalo tarjoaa fyysiset puitteet kehittää yhteisöllisyyttä ja kylän hyvinvointia monessakin suhteessa. Muutamassa tapauksessa kylätalon ympärillä toimivat aktiviteetit ovat koonneet kylän nuoria yhteen. Yleisesti ottaen nuorten kiinnostuksen laajempi herättäminen kylätoimintaan vaatii vielä töitä. Erilaisten koulutusten saaminen kylille koskien ylipääntään kylätoiminnan ylläpitoa ja sen tukemista monellakin osa-alueella olisi tarpeellista huomattavasti laajemmassa mittakaavassa kuin tänään on.

3.9.2 Kulttuuri kylien voimavarana

Kainuun kylillä asuu monipuolisia kulttuuriosaajia. Eri alojen taiteilijat ovat innostaneet osan kylän väestä mukaan näihin kulttuuriaktiviteetteihin. On ilmaisutaidetta, esimerkkeinä Askan kesäteatteritoiminta ja Säräisniemen runot ja niiden lausunta. Musiikki on yleinen, monia kyläläisiä yhteen koava aktiviteetti. Usealla kylällä on säännöllisiä laulutilaisuuksia ja muuta musisointia. Joillakin kylillä on laajamittaisempaa musiikkitoimintaa veisuvestivaaleista aina kyläoopperaan ja Saaripäivien suurtapahtumaan Manamansalossa. Kyläyhdistyksellä on kaikissa näissä tapahtumissa oma roolinsa vähintäänkin taustatukena erilaisin talkoohanostuksin. Kuvataidetta on myös nähtävillä ja kylillä onkin paljon lahjakkaita kuvataiteilijoita. Näistä mainittakoon ainakin Kankarin Taidehuvi ammattimaisena yritystoimintana ja

Heinämäen ainutlaatuinen, kuuluisa puku- ja lavastetaiteilija upeine luomuksineen.

Esittävän taiteen lisäksi kylillä vaalitaan kulttuuripääomaa usealla tavalla. Merkittävin kulttuurimuoto on kylän oman perinteen esilletuonti. Hyviä esimerkkejä ovat Lentiiran ja Niemiskylän terva- ja elinkeinoperinteen esittely, Ontojoen uittoerotteluperinne ja Vuokin Vienan reitin esiin tuominen. Kulttuurilla pyritään hakemaan myös taloudellista tuottoa kylälle pienimuotoisesti.

Vaikka kulttuuri onkin selvästi esillä Kainuun kylillä osana kylien arkipäivän toimintaa, on vielä paljon kehitettävää hyödyn saamiseksi. Pelkkä henkisen ilmapiirin nostaminen kulttuurin avulla on lähinnä harrastelua. Kylillä olisi kuitenkin potentiaalia hyödyntää matkailullisia tuloja huomattavasti nykyistä enemmän. Ongelmana on kulttuuritoiminnan lepääminen puhtaasti vapaaehtoistoimijoiden vastuulla. Pienimuotoinen tai suurempikin organisoitu liiketoiminta kulttuurin saralla toisi uusia mahdollisuuksia kylille.

3.10 Lähidemokratia

Lähidemokratia on ajatuksena nostettu vahvasti esille Kyläteemahankkeen järjestämissä eri tilaisuuksissa. Kylät ovat tarttuneet asiaan myös konkreettisesti, sillä Kuhmossa kuusi kylää teki kaupungille aloitteen aluelautakunnan perustamisesta kahdeksan kylän muodostamalle alueelle. Kuhmon kaupunki vastasi aloitteeseen lisäämällä kylien edustusta kaupungin maaseutuneuvottelukunnassa ja selvittämällä asiaa. Samoin Pyhäkylä jätti aloitteen aluelautakunnan muodostamisesta Pohjois-Suomussalmen kylien alueelle. Aloite on otettu vastaan, mutta nopeita ratkaisuja ei ole odotettavissa. Samoin Kajaanin kylä- ja kaupunginosa -ohjelmassa 2015 - 2020 esitetään aluelautakunnan muodostamista Kajaanin Vuolijoen alueelle.

Tällä hetkellä Kainuussa lähidemokratiaa kylien ja asuinalueiden näkökulmasta toteutetaan lähinnä kyläparlamenttien ja Kajaanin kylä- ja kaupunginosaohjelman kautta. Kyläparlamenteissa käydään tasavertaista vuoropuhelua päättäjien, viranhaltijoiden ja asukkaiden kesken. Mitään päätösvaltaa kyläparlamenteilla ei kuitenkaan ole. Kajaanin kylä- ja kaupunginosa

-ohjelman sisältö koottiin Kajaani-kiertueella, jossa järjestettiin työpajat seitsemällä kyläalueelle. Ohjelman toteutumista seuraa aktiivisesti seurantar ryhmä, jossa on mukana kaupungin eri sektoriviranomaisia, valtuutettuja, eri rahoittajatahoja, kehittäjätahoja sekä kylien edustajia.

Yhtenä keinona toteuttaa lähidemokratian toimintatapaa kevyesti on laatia kyläsuunnitelmia, jotka ovat keskustelujen pohjana kyläparlamenteissa tai kuntatiimeissä ja joka viedään kuntaan – tarvittavilta osin kunnan talous- ja toimintasuunnitelmaan. Näitä kyläsuunnitelmia toimenpide-, aikataulutus- ja vastuuhenkilökysymyksineen on laadittu Kainuussa vuodesta 2001 lähtien. Tämän hetkisen tilanteen mukaan vuonna 2014 kaikkiaan 54 kylällä voidaan katsoa olevan ainakin kutakuinkin ajan tasalla oleva (enintään viisi vuotta vanha) kyläsuunnitelma, joka voi kohdistua yhden tai useamman muunkin kylän alueelle. Kaikkiaan kyläsuunnitelmia on 100 kpl, mutta lähes puolet niistä on joko vanhentunut tai ei ole yleisesti nähtävillä kylän nettisivuilla. Joillakin kylillä nuoret ovat laatineet oman kyläsuunnitelmansa, mutta suurimmalla osalla kylistä nuoria ei ole huomioitu riittävästi kyläsuunnitelmien laadinnassa.

Elokuussa 2014 julkistettiin Maaseutukatsaus 2014, joka esittää poikkileikkauksen maaseudun tilanteesta, ennakoii tulevaa kehitystä sekä kuvaa maaseutupolitiikan kokonaisuutta. Katsauksessa analysoidaan tilastoaineistoja sekä pysyville asukkaille tehdyn kyselyn tuloksia. Kyselyn yhtenä osana on selvitetty lähidemokratian toimintamahdollisuuksia ja mitkä toimintamuodot soveltuvat maaseutualueitten lähidemokratian toteuttamiseen.

Kansalaiskyselyn mukaan maaseudun asukkaiden arviot kylätoiminnan onnistumisesta luovat hyvän pohjan kylä ja asukastoiminnan edelleen vahvistamiselle. Kuntakentän murros, kuntaliitokset ja niiden myötä monilta maaseutualueilta katoavat kunnanvaltuutettujen paikat pakottavat kehittämään uusia lähidemokratian muotoja. Näihin kylätoiminnalla on pitkän menestystarinansa myötä paljon annettavaa ja monet sen toimintatavat sopivat sellaisenaan lähidemokratian muodoiksi. Kylätoiminnan kokemusten hyödyntäminen on lähidemokratiaa kehitettäessä ehdottoman välttämätöntä.

3.11 Kylien kehittämistyötä tekevät tahot

Kainuussa on useita kylien kehittämistyötä tekeviä tahoja. Kylätiimi toimii Kainuun kyläteemaohjelman toimintaa suunnittelevana ja toteuttavana ryhmänä. Sen muodostavat ao. kolme tiiviissä keskinäisessä yhteistyössä toimivaa organisaatiota:

Kajaanin ammattikorkeakoulu / Aktiviteettimatkailu

- Kainuun kyläteemaohjelman koordinointi siirtyi 1.1.2014 Kajaanin ammattikorkeakoululle. Vuoden 2013 loppuun saakka toiminnasta vastasi Oulun yliopiston Kajaanin yliopistokeskus.
- Muut kylien kehittämistä tukevat hankkeet

Kainuun Nuotta ry

- Kainuun kylä ja asukastoiminnan kattojärjestö
- Kehittämispalveluja kylien palveluihin, liiketoiminta osaamiseen, työllistämiseen ja kuntouttamiseen, sopimuksellisuuteen, kotoutumisen edistämiseen, jätevesineuvontaan ja YTY-töihin liittyen

ProAgria Kainuu, Maa- ja kotitalousnaiset

- Kylätalojen toiminta, lähiruoka, kylien maisemasuunnitelmat, hyvinvointi

Kylien kehittämistyötä tekevät myös monet muut tahot joko rahoittamalla toimintaa, tuottamalla palveluja ja/tai hanketoiminnan kautta:

Hankkeiden rahoitus:

- Kainuun ELY-keskus
- Oulujärvi Leader ry
- Elävä Kainuu Leader ry
- Kainuun liitto
- Kunnat

- Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
- Raha-automaattiyhdistys (RAY)
- Ministeriöt

Kylien kannalta tärkeät teemat ovat mukana myös Leader-ohjelmissa ja ryhmät toteuttavat ohjelmiaan paitsi rahoittamalla hankkeita myös toteuttamalla hankkeita itse ja muilla omilla toimenpiteillään.

Muita hanketoteuttajia:

- Suomen metsäkeskus
- Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
- KaisaNet Oy, Ebsolut, Herman IT
- Kainuun Etu oy
- Kainuun liikunta ry
- 4H Pohjois-Pohjanmaa – Kainuu, 4H-yhdistykset Kainuussa
- MLL:n Kainuun piiri ja paikallisyhdistykset
- Seurakunnat
- Kainuun Martat ry ja paikallisyhdistykset
- Kunnat
- Kylä- ja asukas-yhdistykset, muut kylillä toimivat yhdistykset (potilasjärjestöt, eläkeläisjärjestöt, harrastejärjestöt)
- Kainuun järjestöfoorumi (11 kainuulaista piirijärjestöä)
- Yritykset jne.

Kainuun teemaohjelmat:

- Maaseutuelinkeinot / MTK Pohjois-Suomi
- Metsä- ja puutalous / Kainuun Etu Oy
- Metsäbiotalous/ Suomen metsäkeskus
- Bioenergia / Oulun yliopisto, Kajaanin yliopistokeskus, Cemis Oulu
- Luontomatkailu / Kainuun Etu Oy
- Kylät / Kajaanin ammattikorkeakoulu Oy, Aktiviteettimatkailu

Kainuun maaseudun kehittämistyötä tekevät Kainuussa toimivat eri teemaohjelmat, joista kukin toimii sekä omalla toimialueellaan että yhteistyössä keskenään. Monet kyläteemaohjelman painopisteet tukevat osaltaan myös muiden teemaohjelmien toimintamahdollisuuksia. Samoin muiden teemaohjelmien toimenpiteet voivat osaltaan tukea kyläteemaohjelman toimintaa.

Kyläteemaohjelman tavoitteena on saada eri toimijat toimimaan ohjelman tavoitteiden mukaan, tekemään yhteistyötä keskenään ja löytämään myös uusia toimijoita.

4 Kehittämisstrategia

Kainuun kylien kehittämisstrategia perustuu toimintaympäristön analyysiin ja sen pohjalta johdettuun SWOT-analyysiin. Kehittämistoimenpiteitä on suunniteltu useissa palaverissa, Kyläteemahankkeen ohjausryhmän kokouksissa, kuntakohtaisissa työpajoissa sekä teemakohtaisissa työpajoissa.

4.1 SWOT-analyysi

VAHVUUDET (vahvista)	HEIKKOUEDET (korjaa)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vahvat kylät: Tiennäyttäjä kylät, kylien vahva identiteetti, osalla kylistä korkea sosiaalinen pääoma; sosiaalinen vastuu kasvanut ▪ Yhteistyö: Kylien sisäinen ja välinen; kuntien ja kylien välinen; kyläkohtaisten ja maakunnallisten hankkeitten välinen; vahvat, ammattitaitoiset, yhteistyössä toimivat kehittäjätahot ▪ Maakunnallisen kylätoiminnan vahvuus ▪ Osaaminen: kehittämistyö, yhteisöllinen liiketoiminta, kylien palvelutuotanto, kansainvälinen toiminta, hiljaisten kylien aktivointi, viestintä, kansalaisvaikuttaminen ▪ Kyläsuunnitelmat: päivitettyinä 54:llä Kainuun kylällä (yhteensä 100 kpl taajamat mukaan lukien), teemakyläsuunnitelmat ▪ Luonto ja sen hyödyntäminen, hiljaisuus, uusiutuvat luonnonvarat (metsät, metsästys mm.) ▪ Perusturvallinen yhteiskunta ▪ Tietoyhteiskunta: koko Kainuun kattava laaja-kaista, tietoyhteiskunnan mahdollisuuksien haltuunotto ▪ Sujuva arki ▪ Monikulttuurinen toiminta 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kylien eri tasoisuus: osittain heikko sosiaalinen pääoma, aktiivisuus/passiivisuus, yhteisöllisyyden puute, kylillä on vähän tekijöitä eikä kylätoiminnan merkitystä ymmärretä, verkostoitumisen ja työpaikkojen puute ▪ Väestö: Vinoutunut ikä- ja sukupuolirakenne, muuttotappio, työntekijäpula ▪ Yritysten vähäinen määrä ▪ (Lähi)palvelujen väheneminen, kylät huomioivan arvokeskustelun vähäisyys ▪ Vähäinen kansainvälinen toiminta ▪ Resurssit: hankkeissa tarvittava käyttöpääoma vähäistä ▪ Osaaminen: yrittäjyysosaaminen, kansainvälisyys ▪ Tiestön kunto ▪ Maankäytön ongelmallisuus (ei myydä tontteja ulkopuolisille, rakennusluvut, yhteiskunnallisesti merkittävien organisaatioiden/yritysten maankäyttötarpeet) ▪ Turvaverkkojen puute ▪ Pitkät etäisyydet matkana, ei välttämättä ajallisesti (kulkeminen, turvallisuus)

MAHDOLLISUUDET (hyödynnä)	UHAT (tiedosta / torju)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Väestö: Nuorten mukaantulo kehittämistointintaan, monikulttuurisuus, paluu-/maallemuuttajat ▪ Kylien yhteisöllinen liiketoiminta ▪ Yhteisöllisyyden muuttuminen (yhteisöllisyyden lisääntyminen/muuttuminen uusien mahdollisuuksien myötä, esim. sosiaalinen media) ▪ Laajakaistan saaminen ja hyödyntäminen ▪ Verkostoituminen: Ylimaakunnallinen; kansainvälinen; kylien välinen; julkishallinnon, elinkeinoelämän ja kolmannen sektorin välinen yhteistyö palvelutuotannossa ▪ Kansalaisvaikuttaminen: kyläsuunnitelmien hyödyntäminen kunta- ja maakuntatasolla, kuntatiimien toiminta, kansalaistoiminta, maakunnallisten kansalaisjärjestöjen välinen yhteistyö ▪ Kuntarakenneuudistus (kuntarajat eivät luo keinotekoisia esteitä järkevälle toiminnalle, esim. uudet aluelautakunnat) ▪ Uudet toimintatavat: sähköiset palvelut, viestintämahdollisuudet, kylien maankäytön omaehtoinen suunnittelu, kylien palvelukeskukset ▪ Maankäyttö (kaivostoiminta, puolustusvoimat, tuulivoimapuistot, metsäbiotalous) lisää palveluja ja työpaikkoja ▪ Elinvoimaisuuden ja osaamisen kehittäminen ja kehittyminen ▪ Ympäristö/asuminen, luonnonvarat/eko-systeemipalvelut ▪ Kehittämisen- ja hanketoiminta ▪ Vapaa sivistystyö 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Väestö: väestörakenne, poismuutto ja sen myötä tieto-aidon kato ▪ Yhteisöllisyyden muuttuminen, yhteistyön puute ja sisäiset ristiriidat ▪ Hanketoiminta: Hankkeet etääntyneet kyliltä, onko maakunnallisissa hankkeissa riittävästi kylien näkökulmaa, liian suuret kehittämisskeleett kerralla - pettymyksiä? Kylien kehittämisen pelkästään ammattimaista ▪ Tasa-arvovajeet: Ikäryhmien välinen (tietoverkot, kulkeminen), maantieteellinen ▪ Palvelut: Kuntarakenneuudistus (palvelujen keskittyminen), kansalaisopistojen toiminnan väheneminen tai lakkaaminen kylillä ▪ Tiestön rapautuminen (luokituksen alentaminen, kunnossapitomäärärahojen vähäisyys) ▪ Kylien eriarvoistuminen: rohkeus, itseensä uskominen, hanke-/talkooväsymys, valokuituverkkojen puuttuminen osassa Kainuuta ▪ Maankäyttö: rakennusluvut; kaivostoiminta, tuulivoimapuistot muuttaa ympäristöä ja vaikuttaa asukkaiden maankäyttöön ja viihtyvyyteen ▪ Kylämaiseman umpeutuminen

SWOT-analyysin pohjalta rakentuu seuraavassa luvussa esiteltävä Kainuun kylien kehittämissstrategia.

4.2 Kehittämissstrategia 2015 – 2020

Visio: **”Kainuun maaseutu tarjoaa turvallisen, viihtyisän ja virikkeellisen asuin-, työ- ja yrittäjyysympäristön. Kainuun maaseudulla on monipuolista ja elinvoimaista yritystoimintaa, joka lähtee tarpeista, ja joka tukeutuu luonnosta – maasta, metsistä, vesistä ja ilmasta – sekä kybermaailmasta ja vahvasta osaamisrakenteesta syntyviin mahdollisuuksiin”**

Tavoitteena on huolehtia siitä, että maaseudulla/kylillä asumisen, yrittämisen ja työskentelemisen edellytykset ovat taloudellisessa, sosiaalisessa, kulttuurisessa ja ekologisessa mielessä kunnossa. Kainuun kylien kehittämisstrategia rakentuu seuraavien 7 teeman alle:

1. Toimiva infrastruktuuri ja sen hyödyntäminen

- Turvallisessa kunnossa oleva tiestö ja toimivat kuljetuspalvelut
- Hyvälaatuisen käyttöveden saannin turvaaminen ja lainmukainen jätevesihuolto
- Valokuitu kaikkien saataville kohtuulliseen hintaan, kaikille mahdollisuus käyttää nopeita tietoverkkoja ja saada opastusta niiden käyttöön
- Tietoverkkopohjaisten palvelujen kehittäminen asiakaslähtöisesti, valokuidun hyötyjen kehittäminen kansalaisten, julkishallinnon, yritysten ja yhteisöjen hyödyksi
- Omavaraisuus elintarvikkeiden, energihuollon, valokuituverkkojen ja vesihuollon osalta, toimivat matkapuhelinyhteydet kaikkialla.

2. (Perus)palvelut

- Tavoitteena on, että kylä on turvallinen asuinympäristö, jossa eriikäisten ihmisten (perus)palvelut ovat kohtuudella saavutettavissa. Huomioidaan sukupuolten välinen, sukupolvien välinen, kulttuurien välinen ja maantieteellinen tasa-arvo. Periaatteena on asuinpaikan valitsemisen vapaus.
- Palveluja kehitetään pitkäjänteisesti asukkaiden näkökulma, kolmikantayhteistyö ja uudet teknologiset mahdollisuudet huomioiden: liikuvat palvelut, sähköiset palvelut.
- Kylien palvelukeskusten maakunnallinen verkosto
- Kehitetään terveyttä edistävää toimintaa.
- Terveyspalvelut; haetaan uusia toimintamuotoja, esim. etälääkärit, liikkuvat palvelut.

3. Kylien yritystoiminta ja sen toimintaedellytykset

- Parannetaan maaseudulla toimivien yritysten toimintaedellytyksiä ja toimintaympäristöä (henkinen ilmapiiri, ympäristö, palvelut, tietoliikenneyhteydet)
- Esiintuodaan ja kehitetään uusia tuotteita ja yritysideoita erityisesti paikallisia resursseja kestäväällä tavalla hyödyntäen
- Kehitetään yhteiskunnallisen yrittäjyyden muotoja osana kolmannen sektorin kehittämistä.
- Yhteisöllinen yrittäjyys, mm. osuustoiminnan kehittäminen
- Kehitetään etätyön mahdollisuuksia sekä verkkoja hyödyntävää yrittäjyyttä

4. Yhteisöllisyys

- Kylällä toimitaan yhteisöllisesti ja aktiivisesti
- Kylältä löytyvät kyläyhteisön tarpeiden mukaiset kokoontumis- ja toimintatilat
- Kylällä on mahdollisuus harrastaa
- Toimijoiden jaksamisesta ja osaamisesta pidetään huolta
- Sosiaalinen media kylien viestinnän apuvälineeksi
- Kylien yhteisölliset liiketoimintamallit käyttöön kylien varainhankintaan
- Nopeiden verkkojen (valokuitu, langaton tekniikka) hyödyntäminen kylien viestinnässä, sosiaalisessa toiminnassa ja verkostoitumisessa
- Kannustetaan kyliä paikalliseen, alueelliseen ja valtakunnalliseen yhteistyöhön
- Vahvistetaan yhteistyötä kunnan ja kylien välillä (esim. kunnan tiedotus kylille, rahallinen tuki)

5. Toiminnallinen, sujuva ja turvallinen arki

- Kylien turva käsittää Kainuun maakunnan kylien turvaohjelman mukaan syrjäytymisen ehkäisyyn, palvelut ja toimivan infrastruktuurin. Näistä palveluja ja infrastruktuuria käsitellään jo kohdissa 1 ja 2.
- Kylän sisäisten tukiverkoston rakentamisen edistäminen
- Vapaaehtoistyön edistäminen, kylien turvayhdyshenkilöverkosto
- Kylien turvasuunnitelmat
- Kriiseihin valmistautuminen, ennaltaehkäisevä toiminta
- Työllistäminen, työhön valmennus ja kuntouttaminen, koulutus näiden toteuttamiseen
- Kylätalon turvakansio (esim. ensiapuohjeet, hätäpuheluohjeet, lämmitysohjeet puulämmitykseen)
- Syrjäytymisen ja ulkopuolisuuden ehkäisy
- Kulttuurienvälisyyden edistäminen ja monikulttuurisuusosaamisen vahvistaminen
- Kotoutumista edistävän toiminnan tuki
- Sukupuolten välisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen

6. Ympäristö

- Kainuulainen kylä on siisti, ympäristö- ja maisema-arvoiltaan viihtyisä paikka asua ja yrittää
- Painopisteinä: Kierrätys, ympäristövastuullisuus ja -kasvatus, vesistöjen virkistyskäyttö, kyläympäristön hoito, kylien maisemasuunnitelmat, perinnemaisemien vaaliminen, ekologinen asuminen
- Hyödynnetään uutta teknologiaa esim. etättyö kyliltä vähentää autoilua
- Luontoa hyödynnetään taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävästi
- Uusiutuvan energian tuotanto (yhteistyössä Bioenergia teemaohjelman kanssa)

- Ympäristöhoitotöiden hyödyntäminen (YTY)
- Paikallisten asukkaiden oikeuksien säilyttäminen luonnonvarojen hyödyntämisen osalta (jokamiehen oikeus, metsästysmahdollisuudet)
- Ympäristövaikutusten arviointi ja mittaaminen ennakkoon, yritysten ympäristövastuullisuus

7. Kulttuuri kylien voimavarana

- Kylän identiteetin säilyttäminen (kirjoitettu kylähistoria) ja kehittäminen, oman taustan ja mahdollisuuksien tunteminen
- Henkinen tila kylällä on hyvä: avoimuus, ulkoapäin kumppanuuksia, sisäinen kommunikaatio
- Elinikäinen oppiminen: Itsensä kehittäminen kylillä mahdollista elämänikäisesti
- Kulttuuriyrittäjyys: Oman osaamisen hyödyntäminen yritystoiminnassa tai oman itsensä hyväksi, kulttuuriyrittäjyys tulolähteenä kyläyhdistyksille
- Mahdollisuus tuottaa kulttuuria ja nauttia kulttuurista
- Kulttuurin tallentaminen, esiintuominen, tuotteistaminen ja markkinointi
- Kylien välinen kulttuurivaihto (tapahtumat, kulttuuriesitykset jne.)
- Kansalaisopistojen ja muiden kulttuuria edistävien toimijoiden toiminta

Keskeinen kaikkia teemoja läpileikkaava teema on **lähidemokratian** kehittäminen Kainuussa. Tällä hetkellä Kainuussa toimii erilaisia kyläparlamentteja ja Kajaanissa kylä- ja kaupunginosaohjelma. Toimintamallit ovat hyviä, mutta eivät anna todellista valtaa ja vastuuta kylille. Mahdollisten kuntaliitosten myötä Kainuussa on syytä ottaa käyttöön toimintamalleja, jotka antavat kylä- ja asuinalueille nykyistä enemmän valtaa ja vastuuta. Tällöin on huomioitava myös kuntaliitosten myötä kyliksi jäävät entiset kuntakeskukset. Palvelut tulee järjestää kustannustehokkaasti huomioiden kokonaisuus sektorikohtaisen ajattelun sijaan.

Toinen keskeinen kaikkia teemoja leikkaava aihe on **tietoyhteiskunnan mahdollisuuksien** hyödyntäminen. Tämä pienentää tulevaisuudessa etäisyyksiä ja tuo uusia ulottuvuuksia ja mahdollisuuksia toimintaan. Tietoverkkojen hyödyntäminen antaa mahdollisuuden toimia tehokkaasti ja verkostomaisesti virtuaaliympäristöissä. Uusien toimintatapojen käyttöönotossa haasteena on kuitenkin niiden integroiminen arkipäivän työkäytäntöihin sekä työntekijöiden sitoutuminen niiden käyttöön. Samoin haasteena on ohjelmien yhteensopivuus sekä kaikille avoimien ohjelmien löytäminen.

Kolmas keskeinen kaikkia teemoja läpileikkaava aihe on **monikulttuurisuus ja kansainvälisyys**. Monikulttuurisuus ja kansainvälistyminen luovat uudenlaisia haasteita ja mahdollisuuksia kylä- ja asukastoimintaan. Kylien verkostoituminen ja kansainvälistyminen ovat välttämättömiä tulevaisuuden rakentamiselle. Ennusteiden mukaan maahanmuutto kasvaa tulevaisuudessa myös Kainuussa. Yhteiskuntaan kiinnittyminen on kahdensuuntainen prosessi, joka hyvin onnistuakseen edellyttää avoimuutta, kiinnostusta oppia uutta ja erilaisuuden hyväksymistä sekä muuttajalta että kantaväestöltä. Haasteina uusien asukkaiden asettautumisen tukemisessa ovat yleiset asenteet, maakunnan maantieteelliset etäisyydet, palvelujen saatavuus, toimienpiteiden kohdentamisen vaikeus, resurssikysymykset ja hajallaan olevan, etniseltä taustaltaan monimuotoisen kohderyhmän tavoittaminen.

Sujuva, toimiva ja turvallinen arki kaikille on kylä- ja asukastoiminnan monikulttuurisen työn päätavoite, joka sisältää vuorovaikutteisen, kulttuurienvälisen toiminnan kehittämisen.

Tarvitaan **erilaisia hankkeita**: koko Kainuun laajuisia, alueellisia, yhden tai useamman kylän yhteisiä sekä myös kansainvälisiä hankkeita. Tavoitteena on saada useamman kylän yhteisiä hankkeita, jopa kuntarajat ylittäen. Oheen on koottu kärkihankkeet, jotka on tarpeen saada käynnistymään ohjelmakauden alussa jo vuosina 2015 - 2017. Näiden lisäksi tarvitaan kylien omia ja kylien yhteisiä hankkeita, jotka voivat sisältää osia alla olevista hankkeista. Osa ao. hankkeista voi olla paikallaan joko yhdistää tai jakaa useampaan osaan.

Vuotuinen rahantarve kehittämishankkeisiin on noin 1 m€. Tämän lisäksi tulevat kylien investointihankkeet.

4.3 Kärkitoimenpiteet painopisteittäin kylien kehittämisessä 2015 – 2020

4.3.1 Toimiva infrastruktuuri ja sen hyödyntäminen

Vuosina 2015 – 2017 aloitettavat kärkitoimenpiteet

Kylät tietoyhteiskuntaan on ohjelmakauden alun tärkein toimenpide. Kainuun kaikille kylille tulee saada nopeat (mieluiten valokuitu), kohtuuhintaiset ja toimivat tietoliikenneyhteydet. Tavoitteena on saada mahdollisimman paljon talouskohtaisia liittymiä, mutta yhtälailla tarvitaan liittymät kylien yhteisiin kokoontumistiloihin.

Samaan aikaan infrastruktuurin kehittämisen rinnalla on kehitettävä kyliä ja kyläläisiä hyödyttäviä nopeisiin tietoverkkoihin pohjautuvia palveluja. Palvelujen tulee olla helppokäyttöisiä, toimivia ja niiden tulee löytyä helposti esimerkiksi kaikkien tiedossa olevan yhden portaalin kautta, joka voisi olla esimerkiksi jo nykyisellä ohjelmakaudella toteutetun esiselvityksen kautta tarpeelliseksi havaittu Kyläpalvelut.fi -portaali.

Viranomaisia ja muita tahoja on aktivoitava ja opastettava tietoverkkopohjaisten palvelujen tuotantoon. On tärkeää saada mahdollisimman moni taho sitoutumaan ja innostumaan.

Tietoverkkojen ja tietoverkkopohjaisten palvelujen hyödyntämiseen tarvitaan jatkuvaa aktivointia, koulutusta ja henkilökohtaista opastusta. Aihealueina ovat peruskäytön ja verkkopohjaisten palvelujen hyödyntämisen lisäksi mm. kylien markkinointi, sosiaalisen median hyödyntäminen, verkostoituminen, viestintä, jne.

Päävastuu-/toteuttajataho: Kainuun Nuotta ry (yhteistyössä mukana Kainuun liitto, kunnat, kuntayhtymä, valtionhallinto, kansalaisopistot, oppilaitokset, kehittäjätahot, yritykset, yhteisöt, kylät)

Jätevesijärjestelmät kuntoon on tarpeellinen hankekokonaisuus, sillä haja-jätevesiasetus edellyttää jätevesien käsittelyn tason toteuttamista asetuksen siirtymäaikana vuoteen 2016 mennessä. Tähän liittyy yhtäläillä neuvontahanke kuin kylien mahdolliset jätevesihankkeet (kylätalot, useamman talouden yhteiset järjestelmät). Säädosmuutokset ovat aiheuttaneet epätietoisuutta kiinteistöjen omistajille, jonka seurauksena merkittävin haaste on ollut puolueettoman tiedon puuttuminen. Tähän ongelmaan Kainuun jätevesi-hanke tarttuu järjestämällä yleistä ja kiinteistökohtaista neuvontaa yhteistyössä mm. kuntien kanssa. Neuvontaa tehdään monipuolisesti hyödyntäen aikaisempien vuosien kokemuksia ja syntyneitä verkostoja. Tavoitteena on, että jätevesien käsittelyn tehostaminen ja järjestelmien uusiminen lisääntyy vuonna 2015 merkittävästi aikaisempiin vuosiin verrattuna.

Päävastuu-/toteuttajataho: Neuvontahanke/Kainuun Nuotta ry, investointihankkeet kylät ja kunnat

Ympäristön ja vesien hoitotyöt (YTY-työt): Maakunnalliset ympäristöhoitotyöt (YTY) siirtyivät Kainuun ELY-keskukselta Kainuun Nuotta ry:n järjestettäväksi vuonna 2013. YTY -työt ovat ympäristönsuojelua ja -hoitoa edistäviä työllistämistöitä, joita on toteutettu Kainuussa mm. vesistöjen ja kulttuuriympäristön hoitoon, ulkoiluun ja virkistyskäyttöön, sekä luonnonsuojeluun liitetyillä kohteilla.

Kainuun YTY-työt toteutetaan verkostossa toimivien kyläyhdistysten ja Kainuun Nuotta ry:n yhteistyönä. Eri puolilla maakuntaa toimii alueellisia vastuuyhdistyksiä, joilla on apuna muita yhdistystoimijoita. YTY-töiden toteuttamiseen on syntynyt toimintamalli, jonka tuloksena ympäristötöitä tekemällä syntyy työmahdollisuuksia pitkäaikaistyöttömille. Samalla toiminta on osa yhdistysten varainhankintaa.

Työlajeina on ollut uutta hirsirakentamista, vanhojen hirsirakennusten kunnostamista, pärekattojen uusimista, vesikatteiden korjausta ja muutostöitä, reitistöjen rakenteita (taukopaikkoja, siltoja, viitoituksia jne.), vesistöjen niittoa, maisemanhoitorauvauksia ym. YTY-työt rahoitetaan TE-toimiston

myöntämällä palkkatuella ja asiakkaiden rahoitusosuuksilla, asiakkaita ovat kunnat, yritykset, yksityishenkilöt, yhteisöt jne.

Myös kylätalo voi olla YTY-työkohde; vuosina 2013 – 2014 YTY-toiminnan kylätalokohteilla kunnostettiin vesikattoja, ikkunoita ja ulkoverhouksia. Kajaanin ammattikorkeakoulun vuonna 2014 tekemän selvityksen mukaan Kainuussa on 58 kyläyhdistyksen tai vastaavan yhdistyksen omistamaa kylätaloa ja kyläyhdistyksistä 20:llä on olemassa suunnitelmia kylätalonsa remontoimiseksi.

Vastuu-/toteuttajataho: Kainuun Nuotta ry, Kainuun kunnat

Ympäristö- ja maisemanhoito kylillä -hankkeella vastataan kylien omiin tarpeisiin viihtyisämmän ympäristön ja kylän yritysten toimintaympäristön kehittämiseksi. Tarvittavia työvälineitä ovat mm. suunnitelmat, työpajat/koulutus sekä maisemanhoitoyrittäjyyden edistäminen. Ohjelmakauden erityistavoite ja -painotus liittyy vesienhoitoon ja rantoihin yhteistyössä Pohjois-Pohjanmaan kanssa (Vyyhti II -hankeaiho). Kehittämistyön tavoitteena on yhdistää maisema-suunnittelu ja YTY-työt jolloin ProAgria/Maa- ja kotitalousnaiset toteuttavat maisemansuunnittelun ja Nuotta ry:n YTY-toiminta käytännön maisematyön. Kehittämistyön avulla saadaan maisemasuunnittelun työt pysyviksi osaksi maakunnallista maisemanhoitotoimintaa.

Vastuu-/toteuttajataho: Kainuun Nuotta ry ja ProAgria Kainuu/Maa- ja kotitalousnaiset

Energia omavaraisuus kylän mahdollisuutena – hankkeessa kehitetään energiajärjestelmiä, joilla voidaan itse tuottaa energiaa kylällä tai sopivan tiiviillä kylän osa-alueella. Ajatuksena on kehittää paikallisia hajautettuja energiantuotantolaitoksia, joiden kautta voidaan hyödyntää paikallisia mahdollisuuksia tuottaa energiaa ja samalla turvataan kriisitilanteessa alueen energiantuotanto. Samalla on tavoitteena saada aikaan uusiutuvan energian perustuvaa hajautettua energiantuotantoa Kainuussa.

Vastuu-/toteuttajataho: Suomen metsäkeskus, Bioenergia teemaohjelma

Vuosien 2018 – 2020 kärkitoimenpiteet

Kylät tietoyhteiskuntaan – hankekokonaisuus jatkuu myös ohjelmakauden loppupuolelle, mutta arvio tarvittavista toimenpiteistä tehdään vuonna 2017.

Vesi- ja tieprojekti asiantuntija -hankkeen ajatuksena on, että saadaan neuvontaa ja asiantuntijuutta kylien avuksi tie- ja vesiasioissa vastaavalla tavalla kuin Kainuun Nuotan hallinnoimassa jätevesineuvonta -hankkeessa. Tehtävänä on asiantuntemuksen lisäksi avustaminen rahoituksen hankinnassa ja kylä(alue)kohtaisten hankkeiden hallinnoinnissa.

Vastuu-/toteuttajataho: ELY-keskus, toteuttajatahona joku hankeorganisaatio.

Kyläkaavahanke: Tavoitteena on lisätä tietoa kyläkaavan laatimisesta ja sitä kautta aktivoida sekä kyliä kyläkaavan laadintaan että kuntia auttamaan kyliä kaavoituksessa. Kyläkaavoituksella voidaan kyläläisten tarpeisiin ja ideoihin perustuen kehittää asumista, yrittämistä, palveluiden säilymistä ja paikallisuutta maaseudulla. Kyläkaavoitus on asukaslähtöistä, epävirallista maankäytön suunnittelua, joka voi toimia mm. virallisen kaavoituksen pohjatyönä. Lähtökohtana kyläkaavan laadintaan on kylän omat tahtotila ja aktiivisuus. Hankkeeseen palkataan maankäytön suunnittelun ammattilainen kyläkaavaa tarvitsevien kylien käyttöön.

Vastuu-/toteuttajataho: Kainuun Nuotta ry

4.3.2 (Perus)palvelut

Vuosina 2015 – 2017 aloitettavat kärkitoimenpiteet

Maaseudun palvelukeskusverkosto -hankkeen tavoitteena on olemassa olevien palvelukeskusten toiminnan terävöittäminen ja uusien alueellisten palvelukeskusten kehittäminen. Tavoitteena on kehittää maakunnallinen palvelukeskusverkosto, joka voi jatkossa tuottaa maakunnallisia ja alueellisia palveluja julkisen, kolmannen sektorin ja yrittäjien yhteistyönä.

Maaseudun palvelujen tuottamiseen tarvitaan monialaisia palvelumuotoja ja verkostomaisesti toimivia palvelukeskuksia, joiden tehtävänä on turvata harvaan asutun alueen kansalaisten lähipalvelut, tukea maaseudun yritysten toimintaedellytyksiä, lisätä paikallista osaamista, yhteistyötä ja parantaa järjestöjen palveluedellytyksiä. Hyvinvointi ja palveluiden saatavuus ovat vetovoimaisen maaseudun perusedellytys.

Maaseudun palvelukeskukset ovat kustannustehokas tapa turvata asukkaiden hyvinvointi ja lähipalveluiden saatavuus. Palvelukeskukset eivät synny ja kehity itsestään, vaan tarvitsevat monialaisen yhteistyöverkoston kylä-, kunta-, maakunta- ja valtakuntatasolla. Parhaimmillaan maaseudun palvelukeskukset muodostavat verkoston, joka sekä tukee eri tahojen ohjelmien ja strategioiden jalkauttamista että mahdollistaa kylätason tarpeiden esille tulon valtakunnallisessa päätöksenteossa.

Palveluyrittäjyyden kehittäminen perustuu siihen, että palvelujen tuottamista varten tarvitaan työntekijöitä ja palveluyrittäjyyttä. Tavoitteena on etsiä potentiaalisia henkilöitä kyliltä, tutustua heidän kanssaan erilaisiin palveluyrityksiin, hakea hankkeeseen osallistuville yrittäjille/kyläyhteisöille sopivaa joko valmista tai sovellettua toimintamallia, kehittää palvelusisältöjä asiakaslähtöisesti, kouluttaa palveluyrittäjyyden perusteisiin ja kevythoivaan. Yhtenä toimintamallina on yrittäjälomittajuus (lomittajan työhön yhdistetään muuta palvelutoimintaa).

Vastuu-/toteuttajatahot: Kainuun Nuotta ry, MTK, ProAgria Kainuu/Maa- ja kotitalousnaiset, KAMK, 4H-järjestö

Rakennemuutos ja kolmannen sektorin mahdollisuudet tuottaa palveluja – hankkeen tavoitteena on etsiä ja kehittää kolmannen sektorin monialaista, paikallislähtöistä ja liiketoiminnallista palvelutuotantoa, jossa alueelliset verkostomaisesti toimivat yhdistykset toteuttavat palvelutoimintaa myös niillä kylillä, joissa omat voimavarat eivät riitä.

Järjestöjen rooli palvelujen tuottajina on ollut voimakkaassa muutoksessa monien paineiden takia. Tarjonta ei kuitenkaan voi toimia pelkästään liike-

toiminnan opeilla, sillä palvelujen ominaispiirteet on otettava huomioon. Toimintaympäristön muutoksen vaikutus maaseudun palveluihin on perustavanlaatuinen ja mahdollistaa itsensä yleishyödyllisiksi mieltäneet yhdistykset näkemään toimintansa osana julkishallinnon palvelutuotantoa. Henkisen muutoksen lisäksi yhdistykset tarvitsevat mm. verkosto- ja liiketoiminnallista osaamista sekä vapaaehtoistoiminnan kehittämistä.

Sektorimaisen palvelutuotannon rinnalle tarvitaan paikallisia monialaisia palvelumalleja, jotka edellyttävät vapaaehtoistoiminnan ja liiketoiminnallisten toimintamuotojen sekä uusien työ ja toimikulttuureitten hallintaa. Toiminta on suuri mahdollisuus kolmannen sektorin varainhankinnan kehittämiseksi.

Vastuu-/toteuttajatahot: Kainuun Nuotta ry, Järjestöfoorumi

Vuosien 2018 – 2020 kärkitoimenpiteet

Kylien palvelujen kehittämistarvetta arvioidaan ohjelmakauden alun kokemusten pohjalta.

4.3.3 Kylien yritystoiminta ja sen toimintaedellytykset

Vuosina 2015 – 2017 aloitettavat kärkitoimenpiteet

Osuustoiminnan kehittäminen -hankkeessa kehitetään yhteisöllisen yrittäjyyden osa-alueita: koulutetaan osuuskuntaosaamista sekä suunnitellaan ja kehitetään yhdessä kylien kanssa osuuskuntien liiketoimintaa. Palvelujen ja kylien yritystoiminnan kehittämisen perustana tarvitaan jatkossa monialaisia osuustoimintayrityksiä.

Tavoitteena on hakea useamman kylän yhteistyömalleja mm. edistämällä yhden kylän tai useamman kylän yhteisten osuuskuntien perustamista. Toiminnot ovat joko yksinään tai yhdistettyinä jotakin seuraavista: elintarvike, energia, valokuitu, vesi, kulttuuri- ja matkailupalvelut, jne. Myös olemassa

olevia samalla alueelle toimivia osuuskuntia voidaan yhdistää. Tavoitteena voisi olla tietyn toimialueen osalta lähes omavarainen kylä.

Kokonaisuutta tukemaan kehitetään kylien tuotteita varten toimiva, helppokäyttöinen verkkokauppajärjestelmä, joka tehostaa toimintojen organisointia, verkostoyhteistyötä, markkinointia ja myyntiä.

Toiminnan kehittämisessä yksi keskeinen toimintatapa on sopimuksellisuus käytännön esiin nostaminen eli toisin sanoen pirstaleisia töitä yhdistämällä halutaan saada toimeentuloa tuovia kokonaisuuksia. Samoin kylien palvelukeskusten verkosto on keskeinen osuus osuustoiminnan kehittämistä. Tavoitteena on aktivoida, opastaa ja tukea osuuskuntayrittäjyyteen tuomalla esille osuuskuntamuotoisen yrittämisen vahvuudet, kuten yhdessä yrittäminen, vastuun jakaminen ja voimien yhdistäminen. Osuuskuntamuotoinen yrittäminen voi toimia ponnahduslautana myös oman yrityksen perustamiseen (toiminimi, Ky, Oy). Hankkeessa hyödynnetään sateenvarjo-osuuskunnan toimintamallin hyviä käytäntöjä työllisyydenhoidon kehittämisessä.

Toiminta tukee myös työllisyyden hoitoa ja ehkäisee pitkäaikaistyöttömyyttä. Hanke edistää samalla myös kylien ja kyläalueiden omaa varainhankintaa.

Vastuu-/toteuttajataho: Kainuun Nuotta ry, ProAgria Kainuu/Maa- ja kotitalousnaiset

Suoramyyntin edistämistä kylillä tavoitellaan yhtenä pilottihankkeena osana laajempaa elintarvikealan kehittämishanketta Kainuussa. Ruuan tarjontaan kehitetään kannattavia liiketoimintamalleja ja autetaan myös kylätaloja kehittämään ruokapalveluja sekä elintarvike- ja luonnontuotealaan pohjaavaa pienimuotoista yrittäjyyttä. Koulutetaan elintarvikelainsäädäntöön. Kysyntäpuolella selvitetään kylien lähiruokapiiritoiminnan edellytykset.

Vastuu-/toteuttajataho: ProAgria Kainuu/Maa- ja kotitalousnaiset, Kainuun liitto

Etätyö ja verkkoyrittäjyys kylien mahdollisuutena -hankkeessa kehitetään uusia digitaalisesti ja verkostomaisesti toimivien yritysten liiketoimintaa hyödyntäen nopeitten valokuituverkkojen mahdollisuuksia. Nostetaan Kainuun vetovoimaisuutta markkinoimalla Kainuuta etäyrittämisen ja asumisen paikana. Nostetaan tietoisuutta etätyön mahdollisuuksista (ekologinen näkökulma), etätyöyritysten esimerkkejä esiintuoden. Haetaan potentiaalisia etätyöntekijöitä Kainuuseen ja tuetaan heidän integroitumista alueelle kehittämällä mm. paikallisia valmiuksia uusien asukkaiden vastaanottamiselle.

Vastuu-/toteuttajataho: Kainuun Nuotta ry, KAMK

Kylämatkailun kehittäminen -hankkeessa nostetaan esille kylätapahtumat ja kyläperinne, luonto sekä olemassa olevat kylillä sijaitsevat matkailureitit. Kylien/useamman kylän tapahtumista ja perinteestä kehitetään matkailutuotteita ja yhteismarkkinoinnin avulla kootaan ne yhteisille markkinointi ja viestintäsivustolle jaettavaksi esitteeksi. Tapahtumista ei ole yhteen koottua tietoa kaikkialla olemassa edes kuntatasolla. Kokonaisuuteen liittyy keskeisenä osana kylätalot ja niiden hyödyntäminen (tapahtumat, majoitus, tietoliikenneyhteydet, infopiste), sekä paikallisruoka, jossa keskeisinä lähtökohdina ovat paikallinen ruokaperinne, luomu ja lähiruoka. Sähköisten palveluiden rakentaminen on olennainen osa hankkeen toimintaa.

Kylien matkailureitit ovat kunnossa olevia reittejä, joiden varrelta löytyy mielenkiintoisia kohteita sekä kylien tarinoita ja palveluita. Ne voivat olla oikein tuotteistettuna ja markkinoituna myös matkailun vetovoimatekijöinä. Tähän kokonaisuuteen liittyen on olemassa ja tulossa tärkeitä yhteistyöhankkeita. Uusien ympäristörakenteiden rakentamisen ja kunnostuksen mahdollistaa Kainuun Nuotan hallinnoimat YTY-työt.

Kainuun matkailuportaalit palvelevat lähinnä suurimpia matkailuyrittäjiä. Pienten kylämatkailuyrittäjien ei ole mahdollista hyödyntää kalleutensa takia hyödyntää näitä portaaleja. Tästä syystä hankkeessa kehitetään oma kylämatkailuportaalit, mistä Kainuun kylien matkailumahdollisuudet löytyvät kootusta samoilta sivuilta.

Vastuu-/toteuttajataho: Kainuun Nuotta ry, Metsäkeskus, ProAgria Kainuu/Maa- ja kotitalousnaiset, Kainuun liikunta, KAMK

4.3.4 Yhteisöllisyys

Vuosina 2015 – 2017 aloitettavat kärkitoimenpiteet

Motti, nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy -hankkeessa toimivat kolmannen sektorin maakunnalliset toimijat verkostomaisesti yhteistyössä. "Viestikapula" -toimintamallia hyödyntämällä pyritään ehkäisemään nuorten syrjäytymistä. Tavoitteena on toimia liikunnan, perhetoiminnan, nuorisotoiminnan, työllisyyden valmennusmenetelmien ja kylien yhteisöllisen toiminnan avulla niin, että nuori jo peruskouluiästä lähtien kasvattaa itsetuntoaan, elämänhallintaa, fyysistä ja henkistä vahvuutta, kotoutumista ja sosiaalisuutta. Omatoimisuuden ja omien turvaverkkojen avulla nuori kasvaa aikuiseksi kantaen vastuuta itsestään ja lähimmäisistään. Kehittämistoiminta on osa nuorten syrjäytymisen ehkäisyä ja valmennusta aikuiselämän arkipäivän haasteisiin.

Vastuu/toteuttajatahot: Kainuun Nuotta, Kainuun Liikunta, MLL:n Kainuun piiri, Kajaanin 4H-yhdistys.

Nuoriin kohdistuvana toimenpiteenä on myös Osaamisen kiinnittäminen kylille -hanke, jonka tavoitteena on maailmalle lähtevien nuorten kiinnittäminen kotipaikan kehittämiseen ja paluumuuton tukeminen mm. etäkehittämisen ja kummimummola-toiminnan kautta. Hankkeessa pidetään yhteyttä poismuuttaneisiin nuoriin (esim. 5 vuotta opiskelujen jälkeen poissaolevat

nuoret), tutustutaan oman kylän kulttuuriin ja historiaan, tehdään elämänkertajuttuja kylän vanhoista asukkaista eri medioita hyödyntäen. Tämä hanke on myös osa 4.3.7. Kulttuuri kylien voimavarana painopistettä.

Vastuu-/toteuttajataho: 4H-järjestö, Kainuun Nuotta ry, MLL:n Kainuun piiri, Kainuun Liikunta, ProAgria

Kyläyhdistykset iskuun – koulutukset koostuu useasta eri kylille tarjottavasta koulutuspaketista. Tavoite on antaa kyläyhdistyksille keskeisiä ajankohtaista tietoa, kansalaistaitoja ja osallisuutta vahvistavia koulutuksia. Esimerkkejä tarpeellisista koulutuksista:

- Kyläyhdistykset toimiviksi -koulutukset on tarkoitettu kyläpäälliköille ja kyläyhdistyksen hallitusjäsenille sekä kaikille kylillä toimiville yhdistyksille. Kyläyhdistysten johtokunnan jäsenet vaihtuvat ja vievät mukanaan tieto-taitoa. Kylätoiminnan toimintaympäristön muutokset edellyttävät osaamisen päivytystä. Toiminnan sujuvan etenemisen kannalta kyläyhdistysten aktivoiminen ja koulutuksen pitäisi olla jatkuvaa. Tietoa tarvitaan mm. hankeosaamisesta, yhdistystoimintaan liittyvistä asioista, verotuksesta, jne.
- Kyliä viestintäkoulutukset: Kylät tarvitsevat osaamista myös viestintään liittyen. Vastuuhenkilöt vaihtuvat, tekniikka kehittyy ja kyläyhdistysten tarpeet muuttuvat. Viestintäkoulutuksissa opetellaan hyödyntämään viestinnän uusia mahdollisuuksia tekemällä esitteitä, kotisivuja, videoita sekä käyttämään monipuolisesti sosiaalista mediaa yhteistyön, markkinoinnin ym. välineinä.
- Lähidemokratia tuo kylille valtaa ja vastuuta: lähidemokratian ja osallisuuden mahdollisuuksien esiintuomista kylillä

Vastuu-/toteuttajatahot: Kainuun Nuotta, ProAgria Kainuu/Maa- ja kotitalousnaiset, 4H-järjestö

Kylätalojen kunnostus- ja rakentamis- sekä toiminnan kehittämishankkeille on tarvetta koko ohjelmakauden ajan. Kunnossa olevat kylien kokoontumis-tilat ovat erittäin tärkeitä yhteisöllisyyden kehittymiselle.

Vastuu-/toteuttajataho: kylät

Vuosien 2018 – 2020 kärkitoimenpiteet

Innovaatioita yhteisöön – tilaisuuksia järjestetään eri puolille Kainuuta. Tilaisuuksissa kaivetaan kaikki innovatiivisuus ja luovuus esiin, keskustellaan kanssaihmisten kanssa, kysellään unelmia sekä haetaan uusia yritys- ja kyläkehittämisisideoita.

Vastuu-/toteuttajataho: Kainuun Nuotta ry

Kyliäisten henkinen hyvinvointi kuntoon – hankkeen (Sanni -hanke) tavoitteena on kyläläisten kuuntelu, henkisen ilmapiirin nostattaminen, viestinviejänä toimiminen ja jaksamisen edistäminen. Hankkeeseen palkataan kunta-/maakuntakohtainen kyläterapeutti kiertämään kyliä. Maaseutuyrittäjille tarjottua Maaseudun tukihenkilötoimintaa on jo meneillään ja tätä toimintaa olisi hyvä saada jatkettua ja kehitettyä/levitettyä myös kyläyhteisöille soveltuvaan.

Vastuu-/toteuttajataho: ProAgria Kainuu ry/Maa- ja kotitalousnaiset, Kainuun Nuotta ry

Lähidemokratia kuntoon – hankkeessa selvitetään, miten eri lähidemokratia käytännöt soveltuvat Kainuuseen ja otetaan esim. Rovaniemen mallista sovellettu Kainuuseen sopiva aluelautakuntatoiminta käyttöön koko Kainuussa. Ohjelmakauden alussa mahdollinen Kyläteemaohjelmaa koordinoiva hanke vastaa tästä toiminnasta. Tarpeen mukaan aihetta lähdetään edistämään omana hankkeenaan.

Vastuu-/toteuttajataho: Kainuun Nuotta ry, Kainuun kyläteemahanke

4.3.5 Toiminnallinen, sujuva, turvallinen arki

Vuosina 2015 – 2017 aloitettavat kärkitoimenpiteet

Kylien turva -hanke sisältää turvallisuuskoulutukset kyläläisille - EA-taidot, valmistautumisen poikkeusolosuhteisiin (mm. sähkökatkos, lämpökatkos, ruuan loppuminen, puhelin- ja tietoverkkojen katkokset), tulipalon sammutustaidot, kylän sisäisen viestinnän, kyläauttajarinkien perustamisen ja turvallisuussuunnitelmien laatimisen yhdessä kyläläisten kanssa. Kylien turvaan liittyy kolme tasoa: ennaltaehkäisy, kriisin hoito ja kriisin jälkihoito. Tähän liittyy myös maakunnallisen koordinoinnin ja työnjaon kehittäminen mm. vapaaehtois- ja viranomaistyössä kylien turvallisuuden osalta. Hanke liittyy Kainuun maakunnallisen turvasuunnitelman kylien turva osuuden toteuttamiseen.

Tukena hankkeessa ovat SPEK:n hallinnoiman hankkeen kehittämät Meidän turvallinen kylä -opas, kyläturvallisuus yhdyshenkilöt sekä SPEK:n ylläpitämät kyläturvallisuus.fi sivustot.

Vastuu-/toteuttajataho: Kainuun Nuotta ry, kylät, kunnat, valtionhallinto

Työllisyyden hoito ja syrjäytymisen ehkäisy maaseudulla -hanke luo turvallisuutta ja hyvinvointia kylille. Toimintaa halutaan kehittää verkostomaiseksi toiminnaksi, jossa työtä tehdään kolmannen sektorin, yritysten ja julkishallinnon kesken. Samalla selvitetään, miten olisi mahdollista luoda kyläasiamiesverkosto kylien avuksi.

Tähän liittyy verkostomainen työpajatoiminta, jossa kehitetään verkostomainen toimintamuoto syrjäytyneitten ja vajaakuntoisten työllistämiseksi. Verkosto tukee kohderyhmän sijoittumista avoimille työmarkkinoille. Toimintamallilla voidaan kohdentaa työvoimaresursseja kohteisiin, joissa niitä tarvitaan lyhytaikaisesti.

Vastuu-/toteuttajataho: Kainuun Nuotta ry

Kolmannen sektorin kotoutumista edistävän maakunnallisen toiminnan kehittäminen tuo onnistuessaan sekä uusia asukkaita ja työntekijöitä työvoimapolusta kärsiville yrityksille. Samalla se luo uutta yritystoimintaa. Kolmannen sektorin toimijat edistävät alueelle muuttavien ulkomaalaisten kiinnittymistä ja sitoutumista yhteiskuntaan ja ovat mukana tukiverkostoissa, jotka ehkäisevät syrjäytymistä ja ulkopuolisuutta. Yhdistykset toteuttavat ja kehittävät toiminnassaan POLKU-ohjausmallia (kotoutumisen kautta työelämään). Kotoutumisen edistäminen toimenpiteitä tulisi vahvistaa kainuulaisessa kylätoiminnassa.

Vastuu-/toteuttajataho: Kainuun Nuotta ry, 4H-järjestö

Vuosien 2018 – 2020 kärkitoimenpiteet

Vuonna 2017 arvioidaan kylien turvaan liittyvien hankkeiden sisältö ja tarve yhdessä kyläläisten kanssa.

4.3.6 Ympäristö

Vuosina 2015 – 2017 aloitettavat kärkitoimenpiteet

Ympäristöhoitotyöt (YTY) siirtyivät Kainuun ELY-keskukselta Kainuun Nuotta ry:lle. YTY-töillä parannetaan ympäristöä ja ympäristörakenteita sekä työllistetään pitkäaikaistyöttömiä. Kokonaisuus liittyy osin edellisen painopisteen (4.3.6. Kylien turva) työllisyyttä ja kuntouttamista tukeviin toimintoihin.

Vastuu-/toteuttajataho: Kainuun Nuotta ry, ELY-keskuksen ympäristövastuualue, kunnat, kylät

Kohti parempaa ympäristöä – koulutukset tuovat osaamista omasta ympäristöstä huolehtimiseen ja muokkaavat asenteita myönteisemmiksi ympäristöasioita kohtaan. Aiheina ovat mm. kierrätys, tehokas lajittelu ja hävittäminen, yhteiset jätepiisteet.

Keskeinen osa hankkeita on aktivoida kouluja edistämään ympäristöasioita opetuksessaan.

Vastuu-/toteuttajataho: Kainuun Nuotta ry, ProAgraria Kainuu/Maa- ja kotitalousnaiset, Metsäkeskus, Ekokymppi, ELY-keskus

Uusiutuvan energian hyödyntäminen edistää ympäristöasioita ja tuo samalla myös tulojen ansaintamahdollisuuksia kylille. Kainuun kylien mahdollisuudet toimia uusiutuvan energian käyttäjänä ja polttoaineiden tuottajana kartoitetaan yhteistyössä bioenergia- ja maaseutuelinkeinojen teemaohjelman kanssa. Lähtökohtana on kylien yhteisten kokoontumistilojen uusiutuvan energian käyttö ja energiatehokkuus, jolloin kylätalo toimii samalla esimerkkinä ja tiedonvälittäjänä uusista energiaratkaisuista. Kartoitukseen sisällytetään myös kylän yksityiset öljyn käyttökohteet ja niiden muuttaminen uusiutuvalla energialle. Edelleen tarkastellaan mahdollisuutta tuottaa biokaasua maatilojen välisenä yhteistyönä. Yleisenä tavoitteena on nostaa kylien ja maatilojen energiaomavaraisuutta. Hanke liittyy Omavarainen kylä -hankkeeseen.

Vastuu-/toteuttajataho: Kainuun bioenergia, Maaseutuelinkeinojen ja Kyläteemaohjelmat

Vuosien 2018 – 2020 kärkitoimenpiteet

Tilannetta tarkastellaan vuoden 2017 lopussa.

4.3.7 Kulttuuri kylien voimavarana

Vuosina 2015 – 2017 aloitettavat kärkitoimenpiteet

Kärkihankkeena on nuorten osaamisen kiinnittäminen omaan synnyinseutuunsa. Hanke on esitelty luvussa 4.3.4. Yhteisöllisyys.

Kulttuuriyrittäjyyden edistämishankkeen tavoitteena on lisätä kulttuuriyrittäjyyttä tuotteistamalla kulttuurintuotannon sisältöä, parantamalla liiketoimintaosaamista, yrittäjyysasennetta ja verkostoitumista. Yrityspalvelut eivät tunnista riittävästi immateriaalisen tuotannon ja ansaintalogiikan erityispiirteitä. Kulttuuriyrittäjille suunnatut neuvontapalvelut tuleekin paketoita siten, että ne sopivat paremmin luovan työn toimintaympäristöön. Kynnystä aloittaa kulttuuriyrittäjänä voidaan edistää käynnistämällä yhteisöllisiä liiketoimintamuotoja. Kulttuuriyrittäjyys tarkoittaa kulttuurin sekä liiketoiminnan yhdistämistä. Liiketoiminnan sisältöinä ovat immateriaaliset luovat tuotannot

Vastuu-/toteuttajataho: Kainuun Nuotta ry, KAMK

Vuosien 2018 – 2020 kärkitoimenpiteet

Kylien kulttuuritapahtumien kehittäminen/edistäminen hankkeessa vaihdetaan eri alueilla toteutettuja onnistuneita tapahtumia. Tästä esimerkkinä on mm. Bretagne – Lentiira yhteistyö. Näin saadaan uusia kulttuuritapahtumia alueille ja samalla saadaan syntymään toimijoiden välistä yhteistyötä myös alueiden välillä.

Vastuu-/toteuttajataho: kunnat, kylät, kulttuurijärjestöt

5 Ohjelman toteuttaminen

5.1 Oppiva verkosto

5.1.1 Käsite

Kainuun kyläteemaohjelman 2015–2020 toteutumista koordinoidaan uudella oppivan verkoston periaatteen mukaisella toimintaperiaatteella. Oppivaa verkostoa voidaan määritellä oheisilla tavoilla:

- *Oppiva organisaatio*: Organisaatio, jolla on kyky luoda, hankkia ja siirtää tietoa. Oppiva organisaatio kykenee muuttamaan käyttäytymistään uuden tiedon ja uusien käsitysten mukaan. Verkosto on oppimisen areena siinä missä tiimit ja organisaatiotkin.
- *Oppimisverkosto*: Verkosto, joka edistää toimijoiden yhteistyötä ja mahdollistaa uusien innovaatioiden kehittämisen. Oppimisverkosto tukee jäsentensä oppimista ja osaamisen jakamisen prosesseja.
- *Verkosto-osaaminen*: Verkosto-osaaminen rakentuu pitkälti verkoston jäsenten viestintä-kompetenssin varaan. Toimiva verkosto edellyttää jäseniltään jatkuvaa yhteydenpitoa sekä aktiivista viestintää ja vuorovaikutusta. Organisaatioiden pitää kyetä toimimaan joustavasti muuttuvassa toimintaympäristössä ja myös vaikuttamaan toimintaan toimintaympäristön kehittymiseen proaktiivisesti.

5.1.2 Tehtävät

Keskeisenä tehtävänä on luoda yhdessä kylien kehittämisessä mukana olevien tahojen kanssa oppiva verkosto ja tukea kylien kehittämistoiminnassa mukana olevia toimijoita kylänkehittämisen ja hanketoimintaan liittyen mm. yhteistyötä, viestintää ja osaamista kehittämällä. Osaamista voi kehittää sekä toinen toisiltaan oppimalla että ulkopuolisia asiantuntijoita hyödyntämällä. Mukaan aktivoidaan myös uusia toimijoita. Tavoitteena on myös se, että toimijoille hahmottuu verkostoprosessin myötä yhteinen tavoite kylien kehittämisen osalta. Toisaalta halutaan myös välttää päällekkäistä työtä.

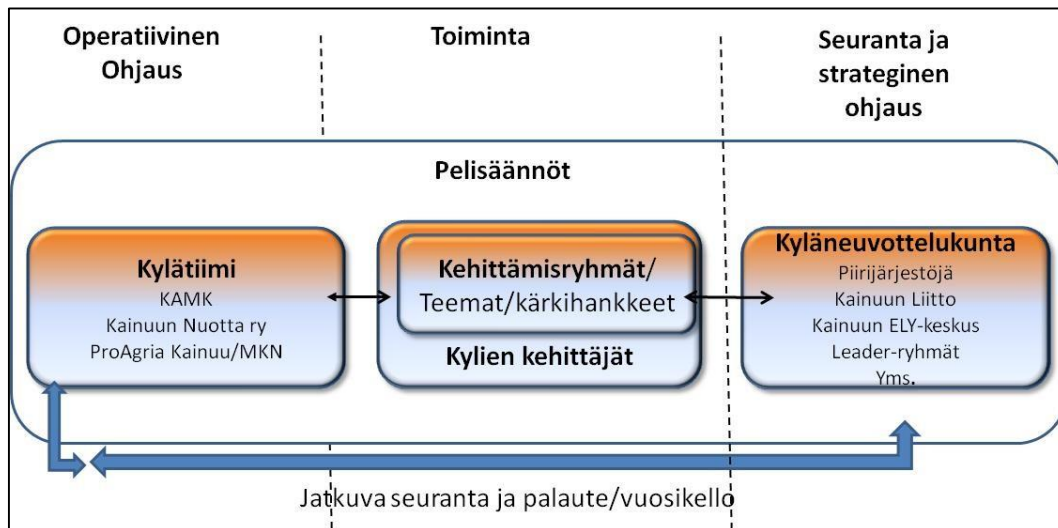
Sisällöllisenä lisätehtävänä Oppiva verkosto -hankkeella ja siinä aiheesta kiinnostuneilla mukana olevilla tahoilla on ohjelmakauden alussa lähidemokratian kehittäminen Kainuun kunnissa ja kylillä.

Päättymässä olevalla ohjelmakaudella hyväksi havaittujen teemakyläsuunnitelmien teemoja otetaan mukaan kehittämistoiminnan tueksi ja kylien kehittämisen työvälineiksi. Samoin hyödynnetään aikaisemmassa toiminnassa olemassa olevia hyväksi havaittuja rakenteita.

5.1.3 Organisointi

Kylänkehittämisen oppiva verkosto –hanketta hallinnoi *Kajaanin ammattikorkeakoulu*. Kajaanin ammattikorkeakoulu tuo oman asiantuntijuutensa (mm. maaseudun palvelut, matkailu, peliala, opiskelijat) mukaan toteuttamiseen. Kainuun kyläteemaohjelman maakunnallisesta toteutuksesta vastaa *Kylätiimi* (Kainuun Nuotta ry, ProAgria Kainuu/Maa- ja kotitalousnaiset ja Kainuun Ammattikorkeakoulu).

Kylätiimin perustoiminnan (työvaliokuntatyypinen toiminta) lisäksi perustetaan Kylätiimiä harvemmin kokoontuva oppiva organisaatiomallilla toimiva, ”**Kyläneuvottelukunta**”, jonka toimintaan tulee mukaan Kainuussa toimivia piirijärjestöjä (esim. nykyinen 11 järjestön muodostama järjestö-foorumi) ja näin laajennetaan kylien kehittämistoiminnassa toimivien tahojen verkostoa. Kyläneuvottelukunnan asiantuntijajäseninä olisivat Kainuun liitto, Kainuun ELY-keskus ja molemmat Kainuussa toimivat Leader-toimintaryhmät. Neuvottelukunnan tehtävinä olisi mm. strateginen ohjaus ja seuranta, asiantuntijuus kylien osalta maakunnallisissa kehittämissuunnitelmissa ja osin toteutusvastuu mm. kyliin ja lähidemokratiaan liittyvissä asioissa.

Kuva 4. Kainuun kyläteemaohjelman 2015 – 2020 ohjaus

Kyläteemaohjelma 2015–2020 toteutetaan oppivan verkoston periaatteita soveltaen. Kyläteema-ohjelmassa on seitsemän eri painopistettä, jotka on organisointimallissa jaettu kuuteen eri kehittämisryhmään. Uudessa toimintamallissa kullakin kehittämisryhmällä on oma sisällöllinen vastuutahonsa. Käytännössä vastuu tarkoittaa toimimista kehittämisryhmän sisällä sisällöllisenä asiantuntijana, aktivaattorina, kehittämisryhmän toiminnan ja yhteistyön kehittäjänä ja rakentajana. Kussakin Kehittämisryhmässä tulee huomioida myös kyläteemaohjelman kaikki teemat läpäisevät monikulttuurisuus, nuoret, kansainvälisyys ja tietoyhteiskunta teemat. Päävastuista sovittiin syksyn 2014 työpajoissa (kuva 3) seuraavasti:

Kainuun Nuotta ry:

- Palvelut
- Infrastrukturi ja tietoyhteiskunta
- Kylien turva, työllisyyden hoito maahanmuuttajien kotoutuminen
- Yhteisöllisyys/Lähidemokratia

ProAgria Kainuu / Maa- ja kotitalousnaiset:

- Yritystoiminta
- Ympäristö

Myös läpäisyteemoille haetaan omat vastuutahonsa.

Kuva 5. Kyläteemaohjelman organisointi

Kyläen kehittämissen oppiva verkosto – hanke kokoaa eri kehittämissyryhdyt päävastuu- ja toteuttajatahoineen (eri hanketoteuttajat) yhteen. Päävastuutahot muodostavat Kylätiimin, joka arvioi ja kehittää käytännötoimintaa. Verkosto koostuu kaikista Kyläteemaohjelmaa toteuttavien hankkeiden vastuutahoista, jotka ovat kaikki toisaalta mukana kehittämissä toimintaa ja toisaalta oppimassa yhteisessä verkostossa.

5.1.4 Oppiva verkosto toimintatavan hyödyt

Uudenlaisella toimintatavalla on mahdollista saada aikaan uutta ja innovatiivista toimintaa. Verkostotutkimusten mukaan verkostossa syntyneitä päätöksiä voi pitää rationaalisempina kuin muulla tavalla tuotettuja päätöksiä. Useiden eri tahojen osallistuminen päätöksentekoon merkitsee useammanlaisien vaihtoehtojen esiin tuloa, enemmän tietoa päätöksenteon pohjaksi,

sekä päätöksentekotapaa, joka ei ole samalla tavalla riippuvainen yksilöajattelun heikkouksista kuin hierarkkinen päätöksenteko. Verkostoissa päätökset voivat myös syntyä yhteisen työskentelyn ja synergian seurauksena, mikä tarkoittaa, että eri osapuolten vuorovaikutus ja osallisuus tuottaa uudenlaisia vaihtoehtoja verrattuna siihen, mitä muuten olisi noussut esiin.

Seuraavat näkökulmat on syytä tunnistaa tulevassa toiminnassa, jotta verkoston toiminta onnistuu (Korkala & Ruokanen, Yhteistyöllä onnistuneeksi verkostoksi, TYKESin raportti nro 64):

- (1) Toiminnan tavoitteet ja sen tuottamat hyödyt ovat verkoston jäsenten helposti nähtävissä
- (2) Jäsenille on muodostunut selkeä kuva siitä, mitä osallistuminen niiltä vaatii
- (3) Jäsenet ovat sisäistäneet verkoston toimintaperiaatteet ja pelisäännöt
- (4) Jäsenten osaamistarpeita ja kehittämisenäkemyksiä on kartoitettu säännöllisesti
- (5) Tarvittaviin koulutuksiin valitaan sopivimmat asiantuntijat
- (6) Tilaisuuksia verkoston jäsenten kohtaamisille ja kokemusten vaihdolle järjestetään säännöllisesti
- (7) Toimintaa uudistetaan säännöllisesti, uudet ideat huomioidaan
- (8) Luottamuksellinen ilmapiiri
- (9) Tutkimustoiminta ja väliarvioinnit saavat jäsenet sitoutumaan toimintaan
- (10) Verkoston tunnettavuutta nostetaan esille eri tavoin

Näitä periaatteita soveltaen toimitaan myös Kylien kehittämisen oppivassa verkostossa. Toimintamalli luodaan yhdessä verkoston jäsenten kanssa toiminnan alkuvaiheessa ja mallia tarkennetaan ja kehitetään koko toiminnan ajan.

Verkostoissa tieto on keskeinen osallistujia voimaannuttava tekijä. Sosiaalinen pääoma puolestaan on tärkeää organisaatioiden välisessä tiedonsiir-

rossa. Sosiaalinen pääoma syntyy kun organisaatiot kehittävät kyvyn työskennellä yhdessä molemminpuolisen hyödyn saavuttamiseksi. Keskeisiä sosiaalisen pääoman osatekijöitä ovat luottamus, normit ja verkoston toiminnot, jotka puolestaan ovat läheisesti sidoksissa toimijoiden arvoihin ja tavoitteisiin. Sosiaalista pääomaa rakentavat työkalut ovat osa toimintatapa, joka edistää innovaatioita ja tuottavuuden kasvua.

Verkoston yhteistyöprosessit voidaan ylipäänsä ajatella yhteisinä oppimisjärjestelminä. Verkostomaiset ryhmäprosessit muistuttavat siten oppivaa organisaatiota, jossa ihmiset jatkuvasti laajentavat kykyään tuottaa heille tärkeitä tuloksia. Oppimiselle suosiollinen ympäristö rakentuu kun kaikkia kuullaan, kun toiminta on rehellistä, ymmärrettävää, täsmällistä ja legitiimiä.

Verkoston tekemät päätökset voidaan ajatella normaalin päätöksenteon näkökulmasta täydentäväksi, ei poissulkeväksi. Verkostoyhteistyössä rakentuneet päätökset voidaan alistaa hallinnollisille, lakisääteisille päätöksentekomenettelyille. Päätökset voidaan myös antaa ulkopuolisten, objektiivisten toimijoiden arvioitaviksi. Kolmas tapa on pyrkiä tuottamaan yhteisesti sovitut tunnus-luvut/arviointikriteerit tavoitteille. Lisäksi verkostotoimijoiden taustayhteisöt voivat monitoroida ja arvioida verkostossa syntyneiden päätösten tarkoituksenmukaisuutta.

Verkoston tuloksia ja suoriutumista pitääkin kyetä mittaamaan. Taustaorganisaatioiden on tiedettävä, mitä verkosto tekee ja kuinka hyvin se suoriutuu tekemisistään. Verkostotoiminnassa käsitteellistäminen ja mittaaminen/arviointi ovat välttämättömiä tilivelvollisuuden kannalta.

Kylien kehittämisen oppivassa verkostossa tuotetaan yhteisesti sovitut arviointikriteerit ja seurataan yhdessä niiden toteutumista.

5.2 Rahoitus

Kyläteemaohjelman toteutumista tukevaan Kylien kehittämisen oppiva verkosto -hankkeelle sekä maakunnalliseen kehittämistoimintaan ja kyläyhdistysten aktivointiin haetaan rahoitusta laajasti eri rahoituslähteistä ja rahastoista: mm. Kainuussa toimivat Leader-toimintaryhmät, Kainuun maakuntaliitto ja Kainuun ELY-keskus. Kehittämishankkeiden rahoittajina toimivat lisäksi mm. RAY, TEM, YM, SITRA.

Lähteitä:

Kainuun kyläteemaohjelma (2008-2014): Hankerekisteri. (julkaisematon)

Kainuun kyläteemaohjelma (2008-2014), loppuraportti, Kajaanin ammattikorkeakoulu (julkaisematon).

Kainuun kyläteemaohjelma (2008-2014), teemakyläsuunnitelmat (32 kpl) ja hiljaisten kylien suunnitelmat (11 kpl)

Kainuun kyläteemaohjelman työpajat (2008-2014): Kainuun kyläparlamentti 2012, Kuntatiimit ja kyläparlamentit eri kunnissa, Kylätilaisuudet, Hankevetäjien tapaamiset, Kuntakohtaiset työpajat (8 kpl) ja Kajaani kiertua (7 kpl). Työpaja-aineistot. (julkaisematon materiaali).

Laitinen Pirkko (2012): ”Kyläteemaohjelmaa toteuttavien hankkeiden vaikuttavuus ja tuloksellisuus vuosina 2008 - 2012” valmistui elokuussa, (julkaisematon).

Lukkari Tarja, Sanni Huusko (1999): Kylien kehittäminen Kainuussa, Kolmitasomalli 1995-1999. Oulun yliopisto, Loppuraportti, (julkaisematon).

Rouhiainen Vesa (2014): Kylätoiminnan tila maaseututyypeittäin ja maakunnittain, Helsingin yliopisto, Ruralia Instituutti, Raportteja 122.

Sillanpää Keimo, Tommi Ålander, Liisa Kytölä, Valo Ruottinen & Reijo Keränen (2010): Kainuun Kyläteemaohjelman arviointi. TK-Eval, Arviointiraportti, 8.10.2010.

Tilastokeskus (väestö, asuminen): <http://tilastokeskus.fi/til/>

Väestörekisterikeskus, <http://www.vrk.fi/default.aspx?id=278>